

प्रमुख व्यवस्थापक
विद्यासागर रञ्जित
फोन: ४२५ ८९५५

व्यवस्थापकहरू
चिनीकाजी महर्जन
फोन: ४२५ ३१८२
ज्ञानेन्द्र महर्जन
फोन: ४२७ ६९०८

सह-व्यवस्थापक
धुवरत्न स्थापित
सम्पादन सहयोगी
भिक्षुणी शुभवती

सम्पादक
भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५ ९४६६

प्रधान सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५९११० (संघाराम विहार, ढल्को)

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार
भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५ ९४६६

कार्यालय
धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीघ: नघ:टोल

पोष्ट बक्स नं. ४९९२
काठमाडौं
फोन: ४२५ ९४६६

बुद्ध सम्बत् २५५६
नेपाल सम्बत् १९३३
इस्वी सम्बत् २०१३
विक्रम सम्बत् २०६९

विशेष सदस्य	रु. १०००/-
	वा सो भन्दा बढी
वार्षिक	रु. १००/-
यस अङ्को	रु. १०/-

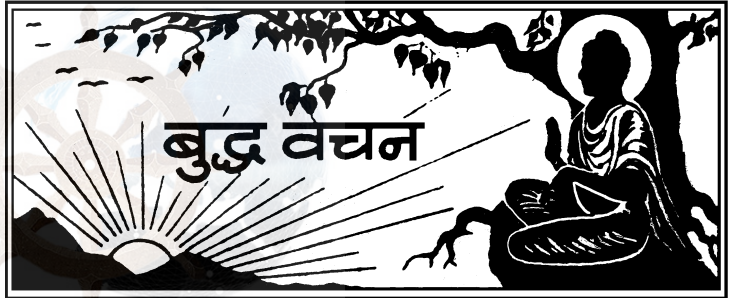
धर्मकीर्ति
(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

25th FEBRUARY 2013

वर्ष- ३० अङ्क- ११ सि पुन्हि फागुन २०६९

रागमा लालायित व्यक्ति, आफूले बनाएको जालमा माकुरो फसे झैं आफ्नै तृष्णारूपी नदीमा डुब्ने छ । तर बुद्धिमान व्यक्तिहरू यस्तो बन्धनलाई तोडी इच्छा रहित भई सबै दुःखलाई त्यागी प्रव्रजित हुन्छन् ।

फलामको काठको र डोरीको बन्धनलाई बुद्धिमान व्यक्तिले बलियो बन्धन भन्दैन । धन सम्पत्ति, स्त्री, र पुत्र पुत्रीहरूमा रहेको अनुरागलाई नै दृढ बन्धन भनिन्छ ।

बुद्धिमान व्यक्तिहरूले यही बन्धनलाई अधोगतिमा लाने सिथिल र दुस्त्याज्य बन्धन भन्छन् । उनीहरूले यस्तो बन्धनलाई तोडी काम सुखलाई त्यागी प्रव्रजित हुन्छन् ।

संकल्प, विकल्पलाई शान्त गर्नमा मन लगाई जाग्रत भई अशुभ भावनालाई ध्यान दृष्टिले हेर्ने व्यक्तिले जन्ममरणबाट मुक्त भई मार बन्धनलाई तोड्दछ ।

आफ्नो मालिक आफैँ

भगवान् बुद्धको उपदेश र शिक्षालाई ठीक तरिकाले अध्ययन र चिन्तन मनन गर्न अत्यावश्यक छ । उहाँको विचार अनुसार हामीले ज्ञानलाई अध्ययन गरेर विद्वान हुनुभन्दा यसलाई भित्री मनले बुझेर अभ्यास गरी आफ्ना खराब आचरणहरू केलाउँदै फाल्न सकेमा हामी सुधिन सक्नेछौँ । जुन व्यक्ति यसरी ज्ञानद्वारा सुधिन सक्दछ, त्यही व्यक्ति असल, भलादमी र इमान्दार व्यक्तिको रूपमा समाजमा प्रस्तुत हुन सक्नेछ । उसको शुद्ध व्यवहारले उ असल मानिसको रूपमा चिनाइरहेको हुन्छ । यस्तो व्यक्ति समाजको विश्वास पात्र बन्न सक्षम हुनेछ । कुरा गरे अनुसार काम पनि गर्ने व्यक्तिले धर्मलाई व्यवहारमा उतारिरहेको हुन्छ । यस्तो व्यक्तिलाई विद्वान कहलाउन रहर लाग्दैन । उसलाई पवित्र र शुद्ध चित्त सहितको असल व्यक्ति बन्ने इच्छा जागेको हुन्छ ।

भगवान् बुद्धको शिक्षा “अत्ताहि अत्तनो नाथो कोहि नाथो परोसिया” अर्थात् आफ्नो मालिक आफैँ हो अरू कोही होइन ।

यो बुद्ध शिक्षालाई धेरै जसो व्यक्तिहरूले ठीक तरिकाले बुझ्न सकेको देखिँदैन । आफ्नो मालिक आफैँ हो भन्नुको तात्पर्य कसैको सहयोग चाहिँदैन भन्न खोजिएको कदापि होइन । हामीले सांसारिक दुःखबाट मुक्त हुनको लागि आफ्नो चित्त शुद्ध पार्ने काममा आफैँले कोशिस गर्नुपर्दछ र आफ्नो गलतीलाई आफूले चिन्न सक्नु पर्दछ भन्न खोजिएको हो । आफ्नो गलतीलाई आफैँले चिनेर आत्मालोचना गर्न सकियो भने मात्र हामीले आफूलाई सुधार्ने मौका पाउनेछौँ । जसले आफूलाई सुधार्न सक्छ, उसले मात्र क्लेश (चित्त मयल) बाट मुक्ति प्राप्त गरी सांसारिक दुःखबाट मुक्ति पाउन सक्नेछ । यस कार्यको लागि आफैँले मेहनत गर्न जरूरी छ ।

भगवान् बुद्धले अज्ञानीहरूलाई बोध गर्न, ज्ञानी बनाउन मार्ग प्रदर्शक बन्नुभयो र यसरी भन्नुभयो—

“तुम्हेहि किच्चं आतप्यं अक्खातारो तथागता”

अर्थात् तथागतहरू त मार्ग प्रदर्शकहरू मात्र हुन्, काम त आफैँले गर्नु पर्दछ ।”

भगवान् बुद्धले ४५ वर्ष सम्म धर्म र ज्ञानको उपदेश दिनुभयो । ज्ञान बुझी यसलाई आचरण गर्ने व्यक्तिले यसको राम्रो प्रतिफल पनि पाए । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने उनीहरूले असल मानिस बन्न मेहनत गरी

आफूभित्र रहेका दुर्गुण र कमजोरीहरूलाई नाश पार्न सकल भए । त्यस्ता असल व्यक्तिहरू समाजका विश्वास पात्र र कर्तव्यपरायण बने । अंगुलिमाल जस्तो हत्यारा र आलवक जस्तो राक्षस स्वभावका मानिसहरूले भगवान् बुद्धको उपदेश सुनेर आफ्नो गल्ती र कमजोरीहरूलाई महशूस गरी आफ्नो हृदय परिवर्तन गर्दै बोध भए । यसरी उनीहरू आफ्नो मालिक आफैँ बने ।

हामीहरू बुद्ध गुण स्मरण गर्दै बुद्धको शरण जान्छौँ, धर्म र संघको शरण पनि जान्छौँ । यसको मतलब आत्मसमर्पण गरेको होइन । बुद्धको शरणमा जाने भन्नु नै भगवान् बुद्धसंग भएका राम्रा गुणहरूलाई आफूले पनि आचरण गर्न प्रतिबद्ध भएका हौँ । आचरण राम्रो पारी आफ्नो जीवन सफल पार्न प्रयास गरेका हौँ । जब गुण सम्पन्न बन्छौँ, तब मात्र असल मानिस बन्न सक्नेछौँ । आफ्नो मालिक आफैँ भन्नुको तात्पर्य पनि यही हो ।

विद्यार्थीहरू पाठशालामा पढ्छन् । अनि मनमा अधिस्थान गर्दै प्रार्थना गर्छन् जाँचमा पास हुन सक्छु भनी । यसरी प्रार्थना मात्र गर्दैमा पास हुने होइन । मेहनत गरी पढेर उचित तरिकाले परीक्षा दिनु पर्दछ । अन्यथा अनुतिर्ण हुनेछ । जाँचमा पास हुनु भनेको नै आफ्नो समझदारी एवं मेहनतको प्रतिफल हो ।

वर्तमान नेपालको सन्दर्भमा भन्ने हो भने नयाँ नेपालको सपना अशान्ति, हत्या, हिंसा, चक्काजाम र बन्दको नाराले कदापि पूरा हुँदैन । कर्तव्यपरायण र मुखले बोले अनुसार काम कार्यान्वयन गर्ने विश्वासपात्र इमान्दार देश सेवकहरूको बाहुल्यता जब हुनेछ, तब मात्र नयाँ नेपालको सपना पूरा हुनेछ । गरीबीको रेखामुनी पिल्सिएका जनताको जीवनस्तर उकास्ने प्रयास जब सम्म हुनेछैन, तबसम्म देश आत्मनिर्भर बन्न सक्ने छैन । देश विकासको योजना बनाउँदैमा कर्तव्य पूरा हुँदैन, योजना कार्यान्वयन तर्फ खटिन नसके सम्म आकासको फल आँखा तरी मर भन्ने उखान मात्र चरितार्थ हुनेछ । त्यसैले भगवान् बुद्धले भन्नुभएको उपदेश आफ्नो मालिक आफैँ हो” को मूल अर्थलाई बुझी व्यवहारिक क्षेत्रमा उत्रिन सक्ने क्षमता जहाँ हुन्छ, त्यहाँ मात्र ठोस लक्ष प्राप्तीको सम्भव हुनेछ ।

अशुभ शरीरलाई हेर

सत्यनारायण गोयन्का

भारतवर्षको प्राचीन जनभाषाको एक समृद्ध साहित्य करिब २३०० वर्ष पहिले छिमेकी देशमा गयो र त्यहाँ गुरु शिष्य परम्पराबाट लिखित एवं मौखिक रूपमा पुस्तौं पुस्तासम्म सुरक्षित रह्यो। यद्यपि भारतमा विलुप्त भइसकेको थियो। उक्त साहित्यमा बिम्बिसारको पुत्र अभय राजकुमारको जीवनीको साथ साथै अभयमाताको चरित्रको बारेमा पनि केही उल्लेख गरिएको पाइन्छ। उनको युवावस्थाको जीवन जतिको घृणित थियो, अन्धकार मय थियो, अध्यात्मको उच्चतम अवस्था प्राप्त गरेपछि बृद्ध अवस्थामा त्यति नै उज्वल भयो, वन्दनीय भयो। साधक-साधिकाहरूको लागि प्रेरणाको स्रोत बन्न पुग्यो।

जसरी आजको युगमा देश विदेशमा युवतीहरूको सौन्दर्य प्रतियोगिता हुन्छ र सर्वश्रेष्ठ सुन्दरीलाई ब्यूटी क्वीन (Beauty Queen) पदबाट विभूषित गरिन्छ, त्यसरी नै २६०० वर्ष पहिले भारतमा पनि जनपद-जनपदमा यस्तो प्रतियोगिता हुने गर्दथ्यो। जो युवती केवल रूप सौन्दर्यमा मात्र नभई नृत्य, वाद्य, संगीत आदि ललितकलाहरूमा पनि सर्वश्रेष्ठ हुन्थ्यो, उसलाई जनपदकल्याणीको उपाधिले विभूषित गर्दथ्यो। ती साहित्यमा केवल एउटा मात्र यस्तो प्रसंग भेटिन्छ जसमा कुनै एक जनपदकल्याणी कुनै राजकुमारसंग विवाहित पत्नी बन्न कबुल गर्‍यो तर तिनको पनि विवाह भएन किनभने राजकुमार गृहत्यागी भिक्षु बने। अन्यथा तत्कालीन सामाजिक प्रथा अनुसार जनपदकल्याणी उपाधि पाइसकेपछि उ कुनै एक घरको दुलही बन्नको बदला, नगरदुलही बनेर नगरशोभिनी बन्दथ्यो। र आफ्नो रूप सम्पत्ति र ललितकलाको बिक्री-व्यवसाय गरेर जीवन यापन गर्दथ्यो। यस्ता अनेकौं जनपदकल्याणीहरूको वर्णन पुरानो साहित्यमा पाइन्छ। पद्मावती अवन्ती जनपदको राजधानी उज्जैन नगरको यस्तै एक नगर-शोभिनी थिइन्। जस्को रूप सौन्दर्य र कला माधुरी टाढा-टाढासम्म फैलिएको थियो।

त्यस समयमा मगध नरेश बिम्बिसार जवान अवस्थामा थियो। उन्मत्त कामवासनाको गुलाम थियो। पद्मावतीको रूप सौन्दर्यको वर्णन सुनेर उनलाई पाउन अधीर हुन पुग्यो। त्यति टाढासम्म गुप्त यात्रा गर्न कठीन

थियो। यस्तो कामको लागि एकजना राजपुरोहित सिपालु थिए, उनैको सहयोगले बिम्बिसार उज्जैन नगर पुग्न सफल भयो। बिम्बिसारले एक रात पद्मावतीसंग बिताए। फर्किने समयमा बिम्बिसारले आफ्नो परिचय दिदै भन्यो, “यदि गर्भ रह्यो र पुत्र जन्म्यो भने शिशु अवस्थामा पालन पोषण गरी राजगिरि पठाइदिनु।” राजचिन्हको रूपमा बिम्बिसारले आफ्नो राज्यको नाउँ अंकित मुद्रा भएको एउटा औंठी दिएको थियो।

दश महिना पछि अभयको जन्म भयो। पद्मावतीले शिशु अभयलाई लालन पालन गरी सात वर्षको उमेरमा राजगिरि पठाइदिइन्, जहाँ बिम्बिसारले उसलाई स्नेह पूर्वक राजश्री सुख सुविधामा हुर्कायो।

अभयमाताले राजआज्ञालाई पालन गरेको मात्र नभई आफ्नो छोराको उज्वल भविष्यको संभावनालाई ध्यानमा राखी उसलाई राजगृहको राजमहलमा पठाएकी थिइन्। तर आमा त आमा नै हुन्। अतः उनले कुनै न कुनै माध्यम मार्फत आफ्नो छोराको सुख दुःखको जानकारी प्राप्त गरिरहेकी होलिन् भन्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। उनलाई आफ्नो छोराको पालन-पोषण राजकुमार सरह भइरहेको जानकारी प्राप्त थियो। कुमार अभय अब वयस्क भइसकेको थियो। युवा भइसकेको थियो। सैन्य सञ्चालन विद्या सिक्किरहेको थियो। राजकुमारको निमित्त आवश्यक सम्पूर्ण विद्याहरूमा पनि निपूण भइसकेको थियो। पितालाई आफ्नो छोराको योग्यतामाथि ठूलो गर्व थियो। उसलाई त्यस समयमा सिमान्त प्रदेशमा भइरहेको आन्दोलन दमन गर्न पठाएको थियो, त्यहाँबाट ऊ विजयी र यसश्री भएर फर्क्यो। यसबाट प्रसन्न भएर महाराजले उसलाई सात दिनको लागि राज सिंहासन सुम्पिदियो। यो समाचार सुनेर पद्मावती एकदम हर्षित भईन्। उनको छोरा चाहे सात दिनको लागि मात्र किन नहोस्, विशाल मगध साम्राज्यको शासक बनेको थियो। उनी आकाशमार्गबाट उडेर राजगिरि आउन चाहन्थिन् र आफ्नो पुत्रलाई अंगालोमा हाल्न चाहन्थिन् तर अभय गणिकापुत्र भनी थाहापाएमा उसमाथिको प्रतिष्ठामा आँच आउला भन्ने उनलाई डर थियो। अतः टाढा बसेर छोराको मङ्गल कामना गर्दै रहिन्। एकदिन, राजकुमार

अजातसत्रुले महाराज विम्बिसारलाई बन्दी बनाई राज्य सत्ता हातमा लियो, केही दिन पछि अजातसत्रुले महाराजको हत्या गर्‍यो, यस्तो घृणित कार्य देखेर अभयले शिर मुण्डन गरी गृहत्याग गर्‍यो र विरक्त भएर भगवान बुद्धको संघमा सम्मिलित भयो भन्ने खबर आयो । यस्तो सूचनाले अभयमाताको सुन्दर सपना छिन्नभिन्न हुन पुग्यो ।

व्याकुल अभयमाता अब आफ्नो पुत्रसंग भेट्ने प्रवल इच्छाले अधीर हुनपुगिन् । उज्जैन नगरदेखि मगधको राजधानी राजगिरिसम्म आइपुगिन् । भिक्षु अभयले उसलाई सान्त्वना दियो, धैर्य धारण गर्न लगाई धर्मको महानता सम्झायो । उनलाई भगवानको शरणमा लग्यो, जसबाट धर्म संवेग जाग्यो । उनी प्रव्रजित भई भिक्षुणी संघमा सम्मिलित भइन् । त्यहाँ विपश्यना सिकिई त्यसको अभ्यास गर्न थालिन् तर जीवन भर सञ्चय गरेको काम भोगको संस्कारले उसलाई अगाडि बढ्न दिएन । शरीरमा अनित्यबोधको संवेदना जगाएर विकार विमुक्त हुन त परै जाओस्, एक क्षणको लागि पनि चित्त एकाग्र गर्न उसलाई कठीन भैरहेको थियो । त्यस समयसम्ममा भिक्षु अभय अर्हत भैसकेको थियो । उसले जब आफ्नो आमायाथि बाधा आइरहेको देखे तब आमासंग भेट्‍यो र उद्वोधन युक्त शब्दहरूले केवल धर्म संवेग मात्र जगाएन, बल्की साधनाको लागि एक नयाँ कर्मस्थान दियो, नयाँ विद्या सिकायो । उसले यो थाहापाइसकेको थियो कि आमाको अधिकांश जीवन आफ्नो भौतिक रूपलाई सजाएर मानिसहरूमा काम-वासना पैदा गर्ने घृणित कार्यमै बितेको थियो । यसै कारण शरीर प्रति उसको गहिरो आसक्ति थियो । अतः अन्तर्मुखी भएर संवेदनाको स्तरमा अनित्यबोध जगाउन सकिरहेको थिएन । उनमा सवैभन्दा पहिला आफ्नो शरीरमा असुभ भाव जगाउनु आवश्यक थियो । यसैकारण शरीरको असुची अर्थात् असुभको मनसिकार, दुर्गन्धको चिन्तन गर्ने प्रारम्भिक विद्या सिकाइयो ।

पुत्र-आचार्यको धर्मवाणी सुनेर माता-शिष्या अत्यन्त प्रभावित भइन् । जसरी सिकाइयो त्यसरी नै चिन्तन शुरु गर्न थालिन् । साँच्चै नै छलाले ढाकेको यो शरीर भित्र हाड, मासु, बोसो, रगत, पीप, थुक, कफ, मलमुत्र आदि फोहरै फोहरले भरिएको छ । त्यस बाहेक

अरू छ, नै के र ? यस प्रकार चिन्तन गर्दा गर्दै शरीर प्रतिको आसक्ति हटेर गयो । बुद्धिको स्तरमा नै आसक्ति हटेको किन नहोस्, यसबाट आफैँ शारीरिक संवेदना जन्म अनुभूति जागृत भयो, अनित्यबोध पुष्ट भयो । विस्तार विस्तारै अभ्यास गर्दा गर्दै अनित्य स्वभावको शरीर र चित्तको समस्त प्रपंच प्रति उसको निर्वेद पुष्ट भयो । राग र द्वेषको, जन्म जन्मान्तरको बन्धन टुट्यो । विपश्यनाको अभ्यासद्वारा मुक्तिको बाटोतर्फ दृढ पूर्वक लागेकी भिक्षुणी अनित्य, नश्वर र भंगुरलाई नाघेर नित्य, शास्वत, ध्रुव तर्फ अगाडि लम्कदै गइन् । शीघ्र नै स्रोतापन्न आदि मार्गफलहरूलाई पार गर्दै नितान्त वीतराग अर्हत अवस्थालाई साक्षात्कार गरी धन्य बनिन् । भव बन्धनबाट सधैंको लागि विमुक्ति प्राप्त गरेर अन्य अर्हत सन्तहरू सरह उसको मुखबाट पनि हर्षको उद्गार प्रकट भयो । सर्वप्रथम आफ्नो पुत्र आचार्य अभय प्रति असीम कृतज्ञताको भाव प्रकट भयो । उनबाट साधना सम्बन्धी जुन विद्या प्राप्त भएको थियो त्यही बोल दोहोर्‍यायो—

उद्धं पादतला अम्ब ! अधो वे केसमत्थका ।

पच्चवेक्खस्सु' मं कायं असुच्चि पतितगन्धिकं ॥

हे आमा, पैतला मुनिभन्दा माथि र टाउकोको केशभन्दा मुनि यो असुची र दुर्गन्धले भरेको शरीरको प्रत्यवेक्षण गर ।

उद्वोधनका यी शब्दहरूलाई दोहोर्‍याएर उसले आफ्नो उदानका यी शब्द प्रकट गरिन्—

एवं विरहमानाय सब्बो रागो समूहतो ।

परिलाहो समुच्छिन्नो सीतिभूतमिह निब्बुता ॥

उसको आदेशको अनुसरण गरी मैले आफ्नो सम्पूर्ण राग जरासम्म उखेलेर फ्याँकेको छुँ । काम-वासनाको सम्पूर्ण जलन नष्ट गरी अब म शीतीभूत छुँ, शान्त छुँ, निर्वाण प्राप्त छुँ ।

अभयमाता धन्य भयो । कहाँ रूप-सौन्दर्यको काम पंकमा चुर्लुम्म डुवेको शरीर व्यवसायिनी र कहाँ भव-भवको बन्धनबाट मुक्त वीतरागको परम अवस्था प्राप्त अर्हत साधिका । वास्तवमा विपश्यना साधनाले यस कुरालाई हेरेको हुँदैन कि कसलाई तारूँ, कसलाई नतारूँ । जसले विपश्यना साधना गर्छ, सो तर्छ । राजा होस् या रङ्ग, पुरुष होस् या नारी, गणिका होस् या

गृहिणी । धर्मको गङ्गाले कसैलाई भेदभाव गर्दैन ।

भगवान बुद्धको महापरिनिर्वाणको चार महिना पछि ५०० बुजुर्ग सन्तहरूले (अर्हतहरूले) जो तत्कालीन घटनाहरूको साक्षी थियो, भगवानको मात्र होइन अनेक अर्हत सन्तहरूको वाणी सङ्कलन गरेका थिए । जुन वाणी दुई-तीन सय वर्ष पश्चात अनेक छिमेकी देशहरूमा गयो । भारतमा सर्वथा लुप्त भैसकेपछि पनि ती देशहरूमा आफ्नो मौलिक रूपमा सुरक्षित रह्यो । ती त्रिपिटक साहित्यमा अभयमाताको उपरोक्त दुई उद्गारहरू संग्रहित थिए । साथै अन्य उद्गारहरू पनि फेला परेका छन् ।

अर्हत अवस्था प्राप्त गरेपछि अभयमातालाई अनेक सिद्धिहरू लाभ भयो । ती मध्ये 'पुब्बेनिवासानुसति' अभिज्ञानको सिद्धि एक हो । यसबाट उसले आफ्नो अनेक कल्प पहिलेको जन्म स्मरण गर्न सक्ने भयो । उसले सम्भयो कि अनेक कल्प पहिले तिस्र नामक बुद्ध भएको थियो । उसले एक दिन बुद्धलाई अत्यन्त श्रद्धा पूर्वक एक पत्थौ भात उनको भिक्षा पात्रमा दान दिएकी थिइन् । त्यही पुण्य कर्मको फल यति कल्याणकारी भयो कि जन्म जन्मान्तर पछि उसलाई विपश्यनाको अनमोल सम्पदा प्राप्त भएको छ । तिनले कुनै एक जन्ममा दुष्कर्म पनि गरेकी थिइन् जसको कारण गणिकाको दुषित जीवन जीउनु पर्थो तर त्यस दानको महान पुण्य कर्मको फलस्वरूप यस जीवनमा तिनलाई अभय जस्तो पुत्र प्राप्त भयो, जो स्वयं अर्हत अवस्था प्राप्त गरी उसको मुक्तिको लागि पनि सहायक हुन पुग्यो । यही सच्चाई प्रकट गर्ने तिनको एक अर्को उद्गार उपरोक्त पुरातन साहित्यमा संकलित छ—

सुदिन्नं मे दानवरं सुयिट्ठा यागसम्पदा ।

कटच्छु भिक्खं दत्वान पत्ताहं अचलं पदं ॥

मैले राम्रो प्रकारले श्रद्धाविनीत भएर शुभ दान गरेकी थिएँ र यस सुयज्ञ सम्पदा प्राप्त गरेँ । उही एक चटनी भिक्षा दानले मलाई आज नित्य, ध्रुव, अचल अमृत पद प्राप्त भयो ।

साँच्चै नै दुष्कर्मको दुष्फल र सत्कर्मको सुफल ढीलो-चाँडो प्राप्त हुन्छ, नै । अतः आऊ साधकहरू ! दुष्कर्मबाट बचौ र सत्कर्ममा लागौ । यसैमा हाम्रो कल्याण छ ।

(साभारः हिन्दी विपश्यना पत्रिका, चैत्र पूर्णिमा, १९९१)

धम्मपद – २५७

प्रज्ञ रीना तुलाधर (बनिया)

'परियत्ति सद्धम्म कोविद'

वस्सिका विद्य पुप्फानि – पद्यवानि पमुञ्चति

एवं रागञ्च – विप्पमुञ्चेथ भिक्खवो ।

अर्थ— हे भिक्षुहरू ! जूही फूलको बोटमा पुरानो सुकेको फूल जम्मै भरेर जाने भैँ तिमीहरूले राग द्वेषलाई चुँडाली भारेर पठाऊ ।

घटना – उपरोक्त घटना भगवान् बुद्धले जेतवन विहारमा बस्नु हुँदा पाँचसयजना भिक्षुहरूको कारणमा भन्नु भएको थियो ।

बुद्धको समयमा पाँचसय जना भिक्षुहरूको एक समूह कर्मस्थान लिई जंगलमा गएर श्रमण धर्म पालना गर्न गए । त्यसरी ध्यान अभ्यास गरीरहँदा उनीहरूले विहानपख फाँकेको जूहीको फूल साँभपख हुँदा हाँगाबाट भरिरेको देखे । यो देखी उनीहरूले संकल्प गरे— यी फूलहरू हाँगाबाट भर्नु अगाडि नै हामीले राग, द्वेष, मोह “आदिबाट मुक्त हुनेछौँ ।” यसो भन्दै कडाईका साथ मेहनत गरे ।

भगवान बुद्धले त्यो घडीमा यिनीहरूको उद्धार गर्ने हेतु जेतवन विहारबाटै रथिम फिजाई उनीहरू कहाँ सम्म पुग्ने गरी धर्म देशना दिनु भयो— “भिक्षुहरूले फूलको बोटको हाँगाबाट भरिएको फूल भैँ यो संसार दुःखबाट मुक्त हुन व्यायाम उद्योग गर्दै लानुपर्छ ।” यसरी भन्नुहुँदै भगवान् बुद्धले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो ।

धर्मदेशनाको अन्तमा ती सबै भिक्षुहरू अरहत पदमा प्रतिष्ठित भए । ❖

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

मिति	बुद्धपूजा	धर्मदेशना
२०६९ माघ १ गते	चमेली गुरुमां	चमेली गुरुमां
२०६९ माघ ६ गते	वीर्यवती गुरुमां	वीर्यवती गुरुमां
२०६९ माघ १४ गते	चमेली गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
२०६९ माघ २१ गते	रमावती गुरुमां	मेत्तावती गुरुमां
२०६९ माघ २८ गते	केशावती गुरुमां	केशावती गुरुमां

बौद्ध विश्वास (द्वितीय भाग)—२

के.श्री धम्मानन्द

अनुवादक- बरदेश मानन्धर

संघ वा भिक्षुहरूको समूह

यदि बुद्धलेसंघको स्थापना नगर्नु भएको भए आज बुद्ध धर्म संग्रहालयमा मात्रै पाउँथ्यो होला ।

चार समूहका बुद्धका शिष्यहरू भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिका मध्ये संघ वा भिक्षुहरूको समूह नै भगवान् बुद्धसँग सबैभन्दा निकट रहेका छन् । बुद्धको शिक्षा अध्ययन गर्नु र त्यस अनुसार मार्गदर्शन र सल्लाह दिनु नै बौद्ध भिक्षुहरूको कर्तव्य हो । उसले धार्मिक कार्य एवं समारोहहरूको सञ्चालन पनि गर्नु पर्ने हुन्छ । बुद्धका वचनहरूलाई बचाएर राख्नु मात्र उसको कर्तव्य नभई उहाँको शिक्षालाई विश्वभर नै प्रचार गर्नु पनि हो । भिक्षुहरूको उचित निर्देशन र सहयोग विना विश्वको कुनै पनि भागमा बुद्धको शिक्षा प्रचार गर्नु सरल छैन । ईश्वर र मानिसको बीचमा मध्यस्थकर्ताको रूपमा काम नगर्ने हुनाले बौद्धभिक्षुहरूलाई पुरोहितको रूपमा दिईदैन । उनीहरूले त त्यस्तालाई मात्र बाटो देखाउन सक्नेछ, जो आफै मुक्ति पाउन खोज्छ । बुद्धको नजिक पुग्न कुनै मध्यस्थकर्ताको जरुरत छैन । पुरोहित वा कुनै छानिएका व्यक्तिको विशेष हस्तक्षेप पनि चाहिँदैन ।

संघको स्थापना कालदेखि नै भिक्षुहरूका दुई विभिन्न समूहहरू थिए— ग्रन्थधुर र विददर्शनाधुर । ग्रन्थधुर ती भिक्षुहरू हुन् जो आम मान्छेहरूसित मिलेर बस्छन् र समाजमा धार्मिक सेवाहरू पुऱ्याउँछन् । साधारणतया शिक्षित र युवक भिक्षुहरू यो समूहमा सम्मिलित हुन्छन् । विददर्शनाधुर ती भिक्षुहरू हुन् जो व्यस्त समाजबाट अलग भई भावना अभ्यास मै समय बिताउँछ । धेरै वर्ष पुगेर भिक्षु भएकाहरू यस समूहमा लाग्ने गर्दछन् । समाजमा रहेर काम गर्ने भिक्षुहरूले पनि आफ्नो भावना अभ्यासलाई नटुटाइकन प्रति दिन केही क्षण भए पनि भावना तिर लाग्नुपर्छ । भावना मै समय बिताउनेहरूले पनि अरूलाई कसरी भावना गर्ने भन्ने आवश्यक निर्देशन र सुझावहरू दिनुपर्छ । भिक्षुहरूका यी दुवै समूहहरू त्यतिकै महत्वपूर्ण छन्, कुनै बौद्ध देशहरूमा केही भिक्षुहरूले भावनाको लागि केही समय छुट्याउँछ र त्यसपछि समाज सेवाको लागि फर्कन्छन् ।

बौद्ध भिक्षुहरू बडो सरल जीवन बिताउँदछन् ।

जीवन प्रति उनीहरूको दृष्टि सहनशीलता र सन्तुष्टिताले भरिपूर्ण हुन्छ । भिक्षुहरू बस्ने विहारहरूमा शान्ति, स्थिरता र स्वच्छताको वातावरण हुन्छ । धेरैजसो भिक्षुहरूको हँसिलो अनुहारमा शान्तिका प्रतिक भल्कन्छ । उनीहरूको हँसिलो मुहारमा प्रतिष्ठता, भद्रता एवं गृहस्थताको जिम्मेवारीबाट अनासक्तता स्वतन्त्रताको प्रतिबिम्बित हुन्छ । धर्मप्रति आस्था, सत्यता एवं दयालुपना नै उनीहरूका कर्तव्य हुन् । धेरै बौद्ध देशहरूमा भिक्षुहरूले धार्मिक क्षेत्रमा मात्र होइन सामाजिक, शैक्षिक, साँस्कृतिक एवं स्वास्थ्य सम्बन्धी कृयाकलापमा पनि सेवा पुऱ्याएका छन् । वास्तवमा परम्परादेखि नै बौद्ध देशहरूमा बौद्ध विहारहरू मानवताको सेवा पुऱ्याउने सबै कार्यहरूको केन्द्र रही आएका छन् ।

कहिले काहीं यस्तो पनि सुनिन्छ कि-भिक्षुहरू वास्तवमा चाहिँदैन र उनीहरूलाई बहिष्कार गर्नुपर्छ । भिक्षुहरू विना पनि धर्म अभ्यास गर्न सकिन्छ तर यदि उनीहरू साँच्चै नै भिक्षुहरूलाई बहिष्कार गर्न चाहन्छन् भने सबैभन्दा पहिले उनीहरूलाई भिक्षुहरूबाट नै धर्मको बारेमा अध्ययन गर्ने सल्लाह दिनुपर्छ । यदि बुद्धले संघको स्थापना नगरेको भए उहाँको सत्य उपदेशहरू धेरै पहिले नै यो संसारबाट लोप भैसके होला ।

नारी र बुद्धधर्म

एउटी छोरी छोरा भन्दा पनि असल सन्तान प्रमाणित हुनसक्छ ।

बुद्धधर्ममा नारीको स्थान अद्वितीय छ । बुद्धले नारीहरूलाई धार्मिक जीवनमा सहभागी हुने पूर्ण स्वतन्त्रता दिनुभयो । नारीहरूलाई धर्ममा स्वतन्त्रता दिने बुद्ध पहिलो धर्म-गुरु हुनु हुन्थ्यो । बुद्धभन्दा पहिले नारीहरूको कर्तव्य केवल भान्छाघरमा मात्र सीमित थियो । उनीहरूलाई कुनै पनि मन्दिर भित्र पस्ने या धार्मिक पठनपाठन गर्ने छुट थिएन । बुद्धको समयमा नारीको स्थान सामाजमा निकै नीच थियो । नारीहरूलाई यो स्वतन्त्रता दिएकोमा अरू समुदायहरूले बुद्धलाई कडा आलोचना गरेका थिए । यस पवित्र संघमा नारीलाई भित्र्याउने वहाँको पाइला त्यसताका ज्यादै हास्यास्पद बन्न पुगेको थियो । तैपनि बुद्धले नारीहरूलाई आफैलाई

प्रमाणित गर्न र उनीहरूमा पनि पुरुषहरूले जस्तै अरहत् पद प्राप्त गर्ने क्षमता छ भनेर देखाउने अवसर दिनु भयो । यसैले सच्चा धार्मिक जीवन जिउन सिकाएकोमा र विश्व इतिहासमा सर्वप्रथम त्यस प्रकारको स्वतन्त्रता दिनु भएकोमा विश्वको प्रत्येक नारी बुद्ध प्रति कृतज्ञ हुनुपर्छ ।

बुद्धको समयमा नारीहरू प्रति रहेको धारणाको एउटा राम्रो उदाहरण मारका यी शब्दहरूमा पाउन सक्छौं “दुई औंले ज्ञान मात्र भएका कुनैपनि नारीहरू ती उचाईमा पुग्न सक्दैन जो पण्डितहरूले मात्रै पाउन सक्छन्” ।

निःसन्देह यस्तो धारणाहरू परिवर्तन गर्नुमा बुद्ध तीक्ष्ण हुनुहुन्थ्यो । मारको यी कुरा सुनेपछि त्यस भिक्षुणीले यसरी जवाफ दिइन्- “जब आफ्नो मन एकचित्त हुन्छ र ज्ञानको कहिल्यै पनि कमी रहन्न भने के नारीहरू हुँदा कहीं फरक पर्ला ?”

आफ्नी महारानीले छोरी पाइन् भन्ने सुन्नासाथ राजा कोशल धेरै निराश भए । छोरा जन्माउने उनको आशा थियो । राजालाई सान्त्वना दिन बुद्धले भन्नु भयो- मान्छेहरूमा हे राजन, एउटा छोरी एउटा छोराभन्दा पनि असल छ भनेर प्रमाणित गर्न सक्छ, तिनी पनि ज्ञानी र गुणी हुन सक्छे । तिनीले जन्माउने छोराले ठूला कार्य गर्न सक्लान् । एक यस्तै प्रसङ्गमा लोग्नेमानिस मात्रै सधैं बुद्धिमान हुँदैन, नारीहरू पनि बुद्धिमान छिन् भनेर उनले स्वीकार गरे ।

इश्वरवाद

इश्वरप्रतिको विश्वासको मान्यता वा सच्चाई मानिसको समझदारी र बुद्धिको परिपक्वतामा निर्भर गर्दछ ।

१. इश्वरवादको विकास

इश्वरवादको उत्पत्ति र विकास पत्ता लगाउन हामीले त्यस युगलाई सम्झनु पर्छ जब सभ्यता वाल्यावस्थामा नै थियो विज्ञान अपरिचित थियो । त्यस समयमा मानिसहरूले भय र प्राकृतिक नियम प्रतिको सराहनाको कारणबाट विभिन्न प्रकारको इश्वर र आत्माहरूमा विश्वास गरी बसे । तिनीहरूले ती आत्मा र इश्वर मिलाएर आ-आफ्ना धर्म पनि बनाउन थाले । तिनीहरूले आ-आफ्नै प्रकारको वातावरण र बुझे क्षमता अनुसार विभिन्न प्रकारको इश्वर र विश्वासको स्थापना गरे ।

इश्वरवादको शुरूवातमा मान्छेहरूले धेरै

देवताहरूको पूजा गर्थे- रूखको, खोलाको आकाशमा चम्किने विजुलीको, आँध्रको, हावाको, सूर्य एवं अरू अनगिन्ति प्राकृतिक (भौगोलिक) नियमहरूको । यी प्रत्येक एवं सम्पूर्ण देवताहरू प्राकृतिक नियमसंग सम्बन्धित थिए । विस्तारै मान्छेहरूले देवतालाई विभिन्न रूप, लिङ्ग, एवं मनुष्यहरूका अरू धेरै भौतिक र मानसिक स्वभाव दिन थाले । यी देवताहरूलाई प्रेम, घृणा, ईर्ष्या, डर, घमण्ड, डाह जस्ता मानवीय गुणहरू तथा मान्छेमा हुने अरुपनि भावनाहरू दिइए । यी सबै देवताहरूबाट विस्तारै यस्तो धारण हुनथाल्यो कि ब्रम्हाण्डको सिद्धान्त धेरै नभई एउटै मात्र छ । यस धारणाबाट नै अहिलेको एक ईश्वरवादको (परमेश्वर एउटै मात्र छ भन्ने वाद) विकास भएको हो ।

विकासको क्रममा ईश्वरवादले सामाजिक एवं वैचारिक मान्यताका विभिन्न परिवर्तन सित गुञ्जित पुर्यो । यसलाई विभिन्न मान्छेहरूले विभिन्न रूपले लिएका थिए । कसैले ईश्वरलाई पृथ्वी र स्वर्गको व्यक्तिको रूप दिए, उनीहरूले ईश्वरलाई एक व्यक्तिको रूप दिए । अरूले ईश्वरलाई भावनात्मक (देख्न नसकिने) रूपमा लिए । कसैले सर्वोच्च दैत्यको रूपमा स्वर्गसम्म पुर्‍याए भने कसैले पृथ्वीको पिंघ सम्म झारेका थिए । कसैले ईश्वरलाई स्वर्गको चित्रमा राखे भने कसैले उसको मूर्ति बनाएर पूजा गरे । कसैले यतिसम्म पनि भने कि ईश्वर विना मोक्ष प्राप्त गर्न सक्दैन चाहे तिमीले जतिसुकै राम्रो गरेको किन नहोस् । ईश्वरमा विश्वास नगरेसम्म तिमीले आफ्नो कार्यको फल पाउन सक्दैन । ईश्वर वादीहरू यसलाई स्वीकार गरेर ईश्वर साँच्चै नै छ भन्ने विश्वास गरे । अनिश्वरवादीहरूले यसलाई स्वीकार गरेन र वास्तवमा ईश्वर छैदैन भन्न थाले । धर्ममा विश्वास नराख्नेहरूले “हामीहरूलाई थाहा छैन या हामी भन्न सक्दैनौं भने । यथार्थवादीहरूले ईश्वर छ छैन भन्ने एउटा सारहीन विवाद मात्र हो, किनभने ‘ईश्वर’ शब्दको अर्थ के हो ? भन्ने स्पष्ट छैन भने । यसले इश्वरवाद वारे विभिन्न विचार, विश्वास एवं नामहरू विकास भएको छ । मूर्ति भक्ति, आकाररहित ईश्वरमा विश्वास, धेरै ईश्वर र देवीहरूमा विश्वास एवं हालको एउटै परमेश्वरवादमा पनि विभिन्न राष्ट्र एवं व्यक्तिकहाँ पुग्दा खेरी धेरै ईश्वर र इसाई ईश्वरमा धेरै फरक छ । त्यस्तै इसाई ईश्वर अरू धर्मको ईश्वर भन्दा फरक छ । त्यसैले अनगिन्ति धर्महरूको स्थापना भएको छ । सबै

एक आपसमा भिन्न छन् र साथै सबैले ईश्वर एउटै छ भन्छन् ।

२. ईश्वरवाद र सृष्टि

सबै धर्महरूको उत्पत्ति र विकास ईश्वर सम्बन्धी विचारको आधारमा नै भएकोले ती धर्महरूमा सृष्टिको बारेमा आ-आफ्नै प्रकारको तर्क छन् । त्यसैले ईश्वरवाद विभिन्न धार्मिक व्यवस्थाहरू भित्रबाट शुरू भएका छन् । ईश्वर सित विभिन्न पुराणहरू जोडिएका छन् । मानिसहरूले मानिसको अस्तित्व र जीवनको प्रकृतिवारे आ-आफ्नो तर्क दिन ईश्वरवादलाई याव (सजिलो साधनको) रूपमा प्रयोग गरे ।

आज समझदार मान्छेहरू सबै प्राप्त लक्ष्यहरूको आधारमा यो निस्कर्षमा पुगेका छन् कि ईश्वरवाद जस्तै विभिन्न सृष्टि सम्बन्धी कथा (पुराण) पनि प्राकृतिक नियमलाई नजानेको कारणबाट शुरू भएको मानव

कल्पनाको विकास-क्रमको रूप मात्र हो । यी गलतफहमीको कारण त्यसताकाका मान्छेहरूमा रहेको डर र त्रास नै थियो । आज पनि मानिसहरू सृष्टि सम्बन्धी उहिलेका व्याख्यानलाई विश्वास गर्दछन् । हालका वैज्ञानिक सोचाईको आधारमा ईश्वरवादीहरूको 'ईश्वरको' परिभाषा अस्पष्ट छ, त्यसैले आजको सृष्टि सम्बन्धी सिद्धान्त वा व्याख्यानमा यस्को कुनै स्थान छैन ।

यदि मान्छे कुनै बाहिरिया स्रोतबाट सृष्टि गरिएको भए ऊ त्यसै स्रोतको अधिकारमा हुनुपर्छ आफैको हुँदैनथ्यो । बौद्धहरू मान्छे आफैको अधिकारमा छ र उसले गरेका सबै कामका लागि ऊ आफैको अधिकारमा छ र उसले गरेका सबै कामका लागि ऊ आफै जिम्मेवार छ भन्ने विश्वास गर्दछन् ।

क्रमशः

केक बनाउने तालिम सम्पन्न

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको आयोजनामा २०६९ मंसिर ३० गते, शनिवारका दिन दिउँसो १:०० बजे बदामको केक बनाउने तालिम सम्पन्न भएको थियो । यसमा जम्मा २५ जना प्रशिक्षार्थीहरूले तालिम लिएका थिए । उक्त कार्यक्रमका संयोजक सरोज मानन्धर हुनुहुन्थ्यो भने प्रशिक्षक करुणा मानन्धर हुनुहुन्थ्यो ।

केक बनाउने तालिममा सहभागी प्रशिक्षक र प्रशिक्षार्थीहरू

मीठो खानाको लोभले भिक्षु बनेको मानिस

भिक्षु अश्वघोष

भगवान बुद्ध श्रावस्ती नगर स्थित जेतवन विहारमा बस्नु भएको वेलाको घटना हो । त्यसवेला एक गोठालाको गाई हराएको थियो । हराएको उक्त गाई खोज्दा खोज्दै आधा दिन वितिसकेको थियो । मुश्किलले हराएको गाई भेटियो । गाईलाई गोठमा बाँधेर बाहिर आउँदा खूब भोक लागेकोले उ नजिकैको विहारभित्र पस्यो । भिक्षुहरूलाई वन्दना गरी एक छेउमा बस्यो । उसले त्यहाँ भिक्षुहरूले खाएर उब्रेको भोजन राखिएको देख्यो ।

भिक्षुहरूले त्यस गोठालो भोकाएको थाहा पाई उसलाई भन्नुभएछ—“त्यो भात तिमीले खाए हुन्छ ।” बुद्धकालिन समयमा भिक्षुहरूलाई माछा मासु सहितको भोजन दान गर्ने चलन रहेछ । त्यस गोठालाले स्वादिष्ट भोजन पेट भरि खाई भिक्षुहरूलाई यसरी सोध्न पुगेछ—
“भन्ते ! तपाईंहरूलाई सधैं यस्तै भोजन प्राप्त हुने गर्छ ?”

यो कुरा सुनी गोठालाले विचार गर्‍यो—

“मैले कति कष्टपूर्वक काम गरी पसीना बगाई कमाउने गर्छु तर पनि यस्तो मीठो खाना पेट भरि खान पाउँदिन तर यी भिक्षुहरूलाई त काम नगरिकन नै चुपचाप बसी बसी नै यस्तो मीठो खाना प्राप्त हुँदो रहेछ । म पनि भिक्षु नै बनी यस्तो मीठो भोजन सेवन गर्नुपर्‍यो । यति सोची उसले भिक्षुहरू समक्ष पुगी भिक्षु बन्ने इच्छा जाहेर गर्नु पुग्यो । उनको प्रार्थना स्वीकार गर्नु भई भन्तेहरूबाट उक्त गोठालालाई प्रब्रजित गरी उपसम्पदा पनि गरिदिनु भयो । उ पूरा भिक्षु बन्यो । भिक्षु बनिसकेपछि पालन गर्नुपर्ने सम्पूर्ण नियम पालन गर्दै आफू बस्ने विहारमा गर्नुपर्ने सफा सुगन्ध सम्बन्धि सबै कार्य गर्न थाल्यो । भगवान बुद्धको अनुकम्पाबाट प्राप्त भएको भोजन सेवन गरी उसले लाभ सत्कार पनि प्राप्त गर्दै थियो । भिक्षु बनेको धेरै दिन नबिताउँदै उ मोटो घाटो, हृष्ट पुष्ट हुन थाल्यो । तर दिनहुँ भिक्षाटन जानुपर्ने कार्यले उक्त भिक्षुलाई त्यस भिक्षु जीवन देखि भर्का र वाक्क लाग्न थाल्यो । त्यसैले स्वतन्त्रपूर्वक पहिला जस्तै जीवन विताउने आशा राखी उसले चीवर वस्त्र त्यागी गृहस्थ बनी घर पुग्यो ।

घरमा गई पहिला जस्तै घाम पानी सहँदै पसिना बगाई गोठालो काम गरी खान थाल्यो । तर दिनहुँ जोतिएर काम गर्दा पनि पारिवारिक चिन्ताले नछोडे पछि केही हप्ताभित्र नै उ डुब्लाउन थाल्यो । मीठा मीठा खाना पनि खान पाएन । अनि उसले फेरि त्यागी बन्ने इच्छा गरी भिक्षु बन्न गए । भिक्षु बनेर पहिला जस्तै मीठो खाना खाँदै मोटो घाटो हुँदै गएपछि फेरी घरकी श्रीमतीको सम्भनानाले पिरोल्न थाल्यो । भिक्षु जीवनको वैराग्य भावलाई त्याग्न मन लाग्यो । आफ्नो मनलाई बसमा राख्न नसकेका इन्द्रिय संवर नभएका त्यस भिक्षुले फेरि भिक्षु जीवन त्यागी गृहस्थी बन्न पुग्यो यही क्रम दो हत्याउँदै उसले ६ पटक सम्म भिक्षु बन्न पुग्यो । अरू भिक्षुहरूले पनि उसलाई काम लाग्ने मान्छे हो भन्ने विचारले भिक्षु बनाई दियो । मनलाई स्थिर राख्न नसकी मनको बसमा लाग्ने व्यक्ति भएको कारणले भिक्षुहरूले उसलाई “चित्तहत्थ” अर्थात् चित्तको बसमा लाग्ने भनी नामाकरण गरिदियो ।

चित्तहत्थ भिक्षुलाई विहारको भिक्षु जीवन नियास्रो लागी फेरि उ गृहस्थी भई घर फर्क्यो । केही महिना पछि उनकी श्रीमती गर्भवती भइन् । एकदिन उ खेतबाट घर फर्कदा उनकी गर्भवती श्रीमती वेसोमती तरिकाले सुतिरहेकी देख्यो । मुखबाट च्याल चुहाउँदै र नाकबाट सिंगान बगाई अर्धनग्न रूपमा सुतिरहेकी सुत्केरी हुने बेला भइसकेकी श्रीमतीलाई देखेर चित्तहत्थको मनमा वैराग्य भावना जाग्न थाल्यो । उनकी श्रीमतीको त्यस घिनलाग्दो रूपले चित्त हत्थलाई मसानमा फालिराखेको फुलिसकेको लासको सम्भना हुनथाल्यो । श्रीमतीको रूप देखी घृणा उत्पन्न भएको चित्तहत्थले चीवरवस्त्रको पोको च्यापेर यथासिघ्र घरबाट निस्क्यो । उ घरबाट चीवरको पोको च्यापी निस्केको दृष्य उनकी सासुले देखेकी रहिछ । उनी चित्तहत्थकै छिमेकी घरमा बसिरहेकी रहिछन् । खेतबाट घर पसेर केही छिनमा नै चीवर वस्त्रको पोको च्यापी घरबाट निस्केर छिटोछिटो विहारतर्फ गइरहेको ज्वाँ साहेबलाई देखी उनीले सोचन थालिन् ।

क्रमशः

अर्काको नखोस्नु सच्चादान

नरेन्द्रनाथ भट्टराई

कुरा सुन्दा कस्तो कस्तो लाग्छ । तर कुरा चाहिँ सही हो । मान्यतालाई मात्र लिएर कुरा गर्ने हो भने त जसले धेरै अरूलाई दिन्छ, त्यही दानी हुन्छ । अहिलेको जगतलाई गहिरिएर हेर्ने हो भने मानिस केवल अरूको लिनमा र खोस्नमा नै तल्लीन छन् । अर्काको स्वतन्त्रता खोस्नु, पद खोस्नु, धन खोस्नु आदि केवल खोस्ने कार्य देखि बाहेक केही भएको छैन यहाँ । मुलुक-मुलुक बिच युद्ध हेरौं । देश-देशमा पदको लागि भड्किएको खिँचातानी हेरौं । कालो बजार, मिसावट, चोरी, ठगी, घूस आदि सबै किसिमको शोषण के हुन् त ? यसरी अर्काको खोस्ने, लिनै कार्यमात्र नगरी दिने हो भने विश्व भरका मानिस आनन्दसंग रहन पाउँछन् ।

विश्व विजयको दौरानमा भारतमा आउँदा आफूलाई महान् सम्राट मान्ने सिकन्दर एकपटक नदीको किनारमा नाङ्गै बस्ने एकजना सन्त कहाँ पुगेछन् । घरबार, लत्ताकपडा केही नभएका सन्तलाई देखेर सिकन्दरलाई केही दिउं दिउं जस्तो लागेछ । सिकन्दरले ती सन्तलाई, के चाहन्छौं माग न म दान दिन्छु भनी बडो नम्रतासंग आग्रह गरे । सन्तले हाँस्दै भने- “तिमी जस्तो भिखारीले म जस्तो महान सम्राट लाई के दिन सक्छौं र माग भन्छौं ।” सिकन्दर अकमकिए । “म कसरी भिखारी अनि तिमी कसरी महान सम्राट ! मसंग यत्रो साम्राज्य छ, तिमीसंग के छ ?” भनी सिकन्दरले भन्दा सन्तले भन्नुभयो- “जसलाई नपुगेर भिख माग्दै हिँड्छु, त्यो भिखारी हुन्छ । थोरै भीख माग्ने सानो भिखारी अनि धेरै भीख माग्ने ठूलो भिखारी जो आफूसंग भएकोमा तृप्त छ, त्यो सम्राट भएन त ?” सिकन्दर नाजवाफ भएर घोसे मुन्टो लगाएर उभिरहे । तब फेरि सन्तले भन्नुभयो- “हे सिकन्दर ! केही माग भनि हाल्यो । हेर तिमी त्यहाँ उभिएकाले ममा आइरहेको घाम छेकियो । तसर्थ दुई कदम उता सरी देउ ।” जाडोको याम भएकोले सन्त विहानको घाम तापिरहेको बेला थियो । राजा अलिपर सरिदिए । त्यसपछि फेरि सन्तले हाँस्दै भन्नुभयो-

“कसैको खोसेर कसैलाई दिनु दान होइन । भड्किएको नखोस्नु नै सच्चा दान हो । सूर्य थिए, म थिएँ, तिमी सूर्य र मेरो बीच उभिइदिंदा म घामबाट वञ्चित भएँ । मैले स्वतः पाइरहेको घाम गुमाएँ । यसै गरी तिमीले कसैको केही खोस्नेतिर मात्र लागेनौं भने तिमी पनि सच्चा दानी हुनेछौं ।”

दान गरे पुण्य मिल्छ भनेर मानिस अनेक कृकर्म गरेर जम्मा गर्छन् अनि त्यसबाट नगण्य भाग दान गरेर

धर्मात्मा बन्ने निरर्थक कर्म गर्दछन् । अर्काको नलिनु तथा अर्काको नखोस्नु नै सच्चा दान हो । यही परोपकार हो, यही पुण्य हो । धर्म पनि हो ।

पाषाणको संगत गरे आफू पनि पाषाण नै बनिन्छ, मूर्खको संगत गरे मूर्ख नै बनिन्छ भने ज्ञानीको संगत गरे ज्ञानी नै बनिन्छ । साभार: परमात्माको दर्शन चिन्तनद्वारा

वक्कली भिक्षु

सुभद्रा स्थापित, इन्द्रचोक

एकदिन भगवान् बुद्ध भिक्षाटन जानुभएको बेला एक व्यक्तिले उहाँको सुन्दर रूप देखि मोहित भई कल्पना गर्न थाल्यो-

“कस्तो सुन्दर रूप भगवान् बुद्धको ? यस्तो रूपवान् बुद्धको रूप सधैं हेरिरहन पाए कस्तो मन आनन्द हुने थियो । यदि म पनि भिक्षु बनें भने त सधैं उहाँ सामु बसी उहाँको रूप नियालेर बस्न पाउनेछु ।”

यति कल्पना गरी उ भिक्षु बन्न पुग्यो । भिक्षु भएपछि उसलाई भिक्षु वक्कलिको नामले सम्बोधन गरियो ।

भिक्षु भइसके पछि पनि वक्कलिले तथागतलाई जहाँ भेटेपनि मोहित भई एकटक लगाएर नियाली र हने गर्न थाल्यो । उसको यस्तो मूर्खतापूर्ण बानीलाई हटाई ज्ञान दिनको लागि भगवान् बुद्धले उसलाई यसरी सम्झाउनु भयो ।

“हे वक्कली तिमीले किन यसरी मेरो अनुहार लाई नियाली रहेको ? मेरो यो शरीर पनि एकदिन कुहिएर नाश भएर जानेछ । यस शरीर भित्र पनि फोहर र मलमूत्रले भरिएको छ । यस्तो अनित्य, नाशवान र मलमूत्रले भरिएको रूप देखेर मोहित भई किन अमूल्य समय खेर फालि रहन्छौ ? आफ्नो मनमा जमिरहेका राग द्वेष मोहरूपी मयललाई चिनेर फाल्ने काममा लाग्नलाई आफूले आफैलाई हेर्ने अभ्यास गर्नु । यही तिम्रो लागि कल्याण हुनेछ ।”

भगवान् बुद्धले यसरी मैत्रीपूर्वक भ्रुषण भएको कारणले भिक्षु वक्कलि निन्द्राबाट व्युँक्ते जस्तै होशमा आउन थाल्यो । आफ्नो भूल महशूस गरी उसले बाटो विराएको मान्छेले सही बाटो ठम्याए जस्तै भगवान् बुद्धको ज्ञानलाई शिरोपर गर्दै ज्ञान मार्गमा लागेर भाग्यमानी बने । ❖

अञ्जन्तर ब्राह्मण

(कामसुत्र र कामजातकको आधार लिएर)

लेखक: दोलेन्द्ररत्न शाक्य

शंखमूल, ललितपुर

एकपल्ट भगवान बुद्ध अनाथपिण्डिक महाजनले निर्माण गरिदिएको जेतवन विहारमा विहार गरिरहनुभएको थियो । त्यसबेला एकजना अञ्जन्तर नामका ब्राह्मणले अचिरवती नदीको किनारमा (श्रावस्तीको पूर्वपट्टिको नदी) खेतबारी गर्न वरिपरिका जंगल फारपातहरू फडानी गर्न थाले । तिरमा वर्षामा भलले बगाए ल्याएका पातपतिङ्गर, दाउरापात, हुँगा मुडा जम्मा भइरहेका थिए । वर्षा सिद्धिएर नदीमा पानी घट्न थालेपछि किसानहरूले खेत जोत्न ती फोहरहरू साफ गर्न थालेका थिए । त्यस ब्राह्मणले पनि एक ठूलो टुका जमिन ओगटेर गहुँ लगाउँछु भन्ने उद्देश्यले किनारमा जम्मा भएका काठ, मुडा, दाउरा, पातपतिङ्गर बटुल्ल थाले र घाँस र ठुटाठातीहरू उखेल्न थाले ।

एकदिन भगवान बुद्ध श्रावस्तीमा भिक्षाटन गर्न जानुहुँदा बाटोमा त्यस ब्राह्मणलाई परवाट देख्नुभयो । 'ओ, यस ब्राह्मणलाई केही समयपछि ठूलो आपद् आइलाग्छ' भनी ज्ञानचक्षुले देख्नुभयो । त्यस्तो समयमा यिनलाई धर्मदेशना सुनाउन पाए यिनले ज्ञान पाउन सक्छ । अहिले त उनी खुसी भइरहेका छन् र यतिखेर उनले धर्म सुन्दैन भनेर पनि जान्नुभयो । दुःख परेको बेलामा मात्र आधार खोज्छ, आधार चाहिएको बेला धर्मको आड दिएमा तिनको उद्धार हुने देख्नुभयो । त्यसबेलाको लागि अहिलेदेखि नधाइ हुँदैन भनेर सोच्नुभयो । अहिले लाई उनीसँग मित्रता गाँस्नुपर्ने नत्र बुद्धले हाम्रो धर्म बिगारे, हाम्रो परम्परा तोडे भनेर शत्रुता राखेछन् अनि कसरी धर्म बुझाउन सकिन्छ ? त्यतिबेला बुद्धको विरोध गर्नेमा ब्राह्मणहरू पनि थिए । कोही त विरोध गरे तापनि खुल्ला भई धर्मचर्चामा आएर ज्ञान पाउनेहरू पनि थिए । बुद्ध, धर्म र संघमा श्रद्धा नहुनेले धर्म सुनेका हुँदैनन् नसुनेपछि बुझेका पनि हुँदैनन् । ती परम्परामै रूमल्लिएका हुन्छन् । हाम्रा पितापूर्वकले मानेका धर्म त छँदैछ नि ! भन्छन् । त्यो धर्म कस्तो छ, के छ, कस्तो बाटो हो, त्यो बाटोबाट गन्तव्य भेटिन्छ, कि भेटिँदैन, उनीहरूलाई थाहा नै हुँदैन । अरूका जतिसुकै राम्रो भए पनि होस् हाम्रै ठीक भन्ने हुन्छन् ।

ती ब्राह्मणलाई मित्र नबनाई कुरा सुन्दैनन् भनेर बुद्धले ब्राह्मणसँग मित्रता गाँस्न उनीकहाँ नगई हुन्न भनेर सोच्नुभयो । बुद्ध ती ब्राह्मणले खेतीगर्न जमिन सम्पादितहरूकै ठाउँमा जानुभयो । बुद्धका दायाँ बायाँ सारिपुत्र, मोगदल्यायन र आनन्दहरू थिए । बुद्ध नजिकै

पुग्दा पनि ती ब्राह्मणले वास्तै गरेनन् । आफ्नो काममा एकोहोरिरहेका थिए । स्वागत गर्ने र आसन दिने त कहाँ । 'किं करोति, ब्राह्मणो' अर्थात् के गर्दैछौ ब्राह्मण भनेर भगवानले कुरा गाँस्नुभयो । 'खेतं करण्णथाय अरञ्जं मनतेति' अर्थात् खेती गर्न जंगल साफ गर्दैछु भनेर ब्राह्मणले जवाफ दिए । सारिपुत्रले पनि उनीसँग बोले । यति प्रख्यात बुद्ध र सारिपुत्रले समेत आफूसँग बोल्न आए, भेटघाट गर्न आए भनी ती ब्राह्मण खुसी भए । उनले सोचे— बुद्ध भनिने मामुली व्यक्ति त होइनन्, शाक्य क्षत्रीय कुलका हुन् । यी राजकुमार भएर पनि भिक्षु बनेका असाधारण व्यक्तिले समेत मसँग कुशलक्षेम गर्न आए । बुद्धमा त अभिमान भन्ने त रहेनछ । म त मामुली हुँ । मलाई पुछ्ने कोही छैनन् । उहाँलाई मान्ने त थुप्रै छन् । यति प्रख्यात व्यक्तिले पनि म मामुली मान्छेकहाँ आएर कुरा गर्न आए भनी खुसी भए । त्यसपछि बुद्ध फर्केर जानुभयो ।

ती ब्राह्मणले जमिन सफा सुग्ध गरी खेत जोत्न सुरु गरे । जोतेको बेला पनि बुद्धले तिनको नजिक गएर अहिले के गर्दैछौ नि भनेर सोध्नुभयो । 'भगवान, गहुँ रोपुं कि भनी खेत जोत्दैछु भनेर जवाफ दिए । बुद्धले 'अँ, ठीक छ, ठीक छ' भनेर जानुभयो । कहिले सारिपुत्र मात्र आएर पनि यसरी कुशलक्षेमको कुरा गर्नुहुन्छ, कहिले मोगदल्यायन, कहिले आनन्द भिक्षु त कहिले महाकाश्यप भन्तेहरू उनी छेउ गएर सोध्नुहुन्छ । त्यत्रा महान व्यक्तिहरू आफ्नै खेतबारीमै आएका देखेर ब्राह्मण अति नै खुसी भए । यसरी वीउ रोप्नेबेला, पानी लगाउने बेला गरी ६/७ पल्ट बुद्ध उनीकहाँ पुग्नुभयो । अनि जब बाली सप्यो र बाली काट्ने बेला भयो त्यसबेला पनि बुद्ध त्यहाँ पुग्नुभयो र 'किं करोसि ब्राह्मणो' भनेर सोध्नुभयो ।

ब्राह्मण दिनदिनै खेतमा गएर गहुँको लहलह भुलिरहेका बाला देखेर अत्यन्तै रमाइरहेका थिए । उनी सोच्दैथिए— 'यसपाली त गहुँबाली राम्रो भएको छ । यति त गहुँ भित्री हालिन्छ । मैले घरलाई यति राख्छु, यतिचाहिँ गौतमलाई पनि हिस्सा राख्छु, उनले समयसमयमा धाएर वचनले भए पनि मलाई उत्साह थपिदिइराख्नुभएको छ त्यसैले उहाँलाई पनि दानमा केही दिन्छु । गहुँ त अरूका भन्दा राम्रो भएको छ, विक्री गर्दा धेरै धन मिल्ने भयो । म त महाजन हुन्छु' भनेर उनी त खुसीले गद्गद भइरहेका थिए ।

गहुँका लामालामा बाली भुलिरहेका थिए । यता हेऱ्यो, उता हेऱ्यो, गहुँबाली सप्रेको देखेर अनि त्यसबाट आउने धन मान प्रतिष्ठालाई सम्भरेर मस्त भइरहेका थिए । त्यसैवेला बुद्ध आउनुभयो र अब के गर्दैछौं त, ब्राह्मण भनेर सोध्नुभयो । खुसी भएर ब्राह्मणले भने, “हेर्नुस् त गौत्तम, यसपाली त गहुँबालीबाट राम्रो व्यवस्था हुनेभयो, हजूरलाई पनि एक हिस्सा दानमा दिन्छु” भनी खुसी हुँदै गहुँका बाला देखाउँदै खुसी व्यक्त गरे । बुद्धले केही बोल्नुभएन । उहाँ त्यहाँबाट हिंड्नुभयो । त्यसपछि बुद्ध त्यहाँ जान छोड्नुभयो ।

एकरात त अचिरवती नदीमा बाढी नै आयो । राति अन्धाधुन्द पानी पऱ्यो । नदीको पानी उसको खेतमा पसेर उसको गहुँबाली स्वाट्टै बगाएर लग्यो । सदाभैँ भोलिपल्ट बिहान उठेर हेर्नजाँदा त गहुँबाली नै कहाँनिर हो भन्न नसक्ने गरी खेत बगाएर लगेको देखे । उसको सपना चकनाचुर भयो । यो दृश्य देखेर त्यहाँ बनाइएको सानो छाप्रोमा लडीबुडी गरेर रून् थाले । उनको आँखाबाट आँसुको धारा रोकिएन । अब मैले के गर्ने होला, मेरो त्यति राम्रो गहुँको बाली बगाएर लग्यो भनी छाती पिटीपिटी छटपटाउन थाले ।

बुद्धले श्रावस्तीमा भिक्षाटनमा जानुहुँदा ज्ञानको आँखाले ती ब्राह्मणलाई आत्तिको अवस्थामा देख्नुभयो । ब्राह्मण त बाण लागेको हरिणजस्तो छटपटिरहेको देख्नुभयो । भगवानले सोच्नुभयो— अब भने ब्राह्मणलाई धर्म सिकाउने बेला आयो । ब्राह्मणले भगवानलाई परबाट देखे । ‘ओ, गौत्तम आउनुभयो । गौत्तम साँचै नै महान हुन् भनेर सोचे अनि भगवानलाई बस्न आसन मिलाइदिएर अनि भने, “भो गौत्तम, तपाईंलाई स्वागत छ ।” भगवानले देख्नुभयो, उनको आँखामा गहभरि आँसु छ । “तिमीलाई के भो, ब्राह्मण ?” भनी सोध्नुभयो । उनले रूँदै भने, “भगवान, मेरो गहुँबाली सबै गयो । मलाई भित्र जलाएको जलायै छ । अब म कसो गरूँ ? मैले के के न गर्छु भनेथेँ, मेरो आशा सबै चकनाचुर भयो ।” भगवानले पनि उनलाई मनमा शान्ति हुने गरी कुरा सम्झाउन थाल्नुभयो ।

गहुँबाली पनि कामगुण हो । त्यसमा तानिएको हुनाले त्यसमा प्रीति सुख देख्छ । ती कामगुण पनि अनित्य हुन् । तर अनित्यता नदेखेको हुनाले त्यो कामगुण मासिएर जाँदा अति दुःख कष्ट आउँछ । त्यो कामगुण विमानमा यात्रा गर्ने व्यक्तिलाई त्यो कामगुण विग्रयो वा नोक्सान भयो भने बाण लागेको हरिणभैँ छटपटिन्छ । त्यस्तो व्यक्तिलाई सुन्दा निन्द्रा लाग्दैन । सुत्न नसकी लामो सुस्केरा हालिबस्छ । खाँदा खान मन लाग्दैन । यतिसम्म कि ऊ मृत्युको नजिक पुग्दछ वा मृत्यु

पनि हुन सक्दछ । त्यो बाण हिकारुने अन्य कोही नभई ती कामगुण नै हुन् । त्यस्तो व्यक्तिलाई चित्त-रोग लाग्दछ ।

भगवानले ती कामगुणको बाणले घाइते भएका ब्राह्मणलाई घाउ पूरै निको पारिदिने उद्देश्यले सतिपट्टानको उपदेश यसरी दिनुभयो, “रूप, शब्द, गन्ध, रस र स्पर्श पञ्चकामगुण हुन् । त्यस्तै घर, खेत, छोरा, छोरी, पति, पत्नी, आकर्षक वस्तुहरू सबै कामगुण नै हुन् । यी कामगुणलाई परैबाट बिदा दिइनुपर्दछ । जस्तै पर एउटा विषालु सर्प देखेमा त्यो बाटो नगई फनक्क अर्कै बाटो लाग्नुपर्दछ । सर्पदेखि तर्सेर भागेजस्तै कामगुण देखि पनि तर्केर वा तर्सेर भाग्नुपर्दछ । सतिपट्टान भावना गरेर ती पञ्चकामगुणलाई निभाउनुपर्दछ । त्यसैले हे ब्राह्मण, तिमी अहिले कामगुणबाट घायल भएका छौं । यसरी चिन्ता गरेर नबस । चिन्ता गरेर पनि त्यो गुमेको वस्तु फर्केर आउँदैन, न कसैले दिन नै ल्याउँछ । होश राख, ज्ञानले हेर र तृष्णामा नबग । काम-चित्तलाई निभाऊ । त्यसलाई बढ्न नदेऊ । होश राखेर जान्नुपर्छ । ज्ञानले जानेको बेला काम-चित्त हुँदैन । भएकोलाई जानिदिहाल्नुपर्छ । नहोऊ भनेर रोकन सकिदैन । ज्ञानले देखेर मात्र रोकन सकिन्छ । अनित्यतालाई देख्नुपर्छ । कामगुणलाई सर्पको टाउको भनेर जानू । कामगुणमा तानिएको हुनाले त्यो वस्तु विग्रिनासाथ विलौना गर्न आउँछ । विग्रिने स्वभाव हो, विग्रियो भनेर होश राख्न सकियो भने विग्रि पनि मनलाई शान्त पार्न सकिन्छ । मिल्यो भनेर फुरूक्क नपनू, विग्र्यो भनेर हुरूक्क नहुनु । विग्रिने स्वभावलाई ज्ञानको आँखाले हेर्नु । कामगुणको स्वभावलाई जानिसकेको छ भने मिल्यो भनेर खुसीले नाच्ने र नोक्सान भयो भनेर बाण लागेको जस्तो हुनु हुँदैन । त्यस्तो ज्ञान जगाउन भोलि पर्सी नभन्नु । जान्नेवित्तिकै प्रयोगमा ल्याउनु । मर्ने दिनको ठेगान छैन । कामगुण निभाउने काम भोलि होइन, आज थाहा लाग्यो आजैबाट सुरु गर्नु ।”

यसरी भगवान बुद्धले उनलाई कामगुण, कामगुणको दोष र त्यो दोषबाट उम्कने उपाय बताउनुभयो । ती ब्राह्मणले सुन्दै मनन गर्दै गरे । अब त ब्राह्मण छटपटिन छोडे । सतिपट्टानले भित्र हेर्न थाले । ज्ञानले केलाउँदै गरे । भगवानले पनि उनी सतिपट्टानमा भएकै मौका पारी देशना गर्दैहुनुहुन्छ ।

यो लख म्यानमारका श्रद्धेय भिक्षु प्रज्ञाश्रीको टेप प्रवचन सुनेर, विकसित गरिएको हो र यसलाई ‘बुद्ध शिक्षा’ निचोडमा भन्ने पुस्तकमा पनि राखिदिएको थिएँ ।

अनन्त ज्योति श्रद्धेय भिक्षु सिद्ध युनका धर्मचिन्तन

देवकाजी शाक्य

(१)

- बसन्त केवल ऋतु होइन, यो एक मनस्थिति हो ।
- जीवन, मात्र शरीरमा होइन, चित्तमा पनि छ ।
- बुढेसकालको अर्थ धेरै वर्षहरूसम्म बाँच्ने मात्र होइन,
- आफू बूढो भएको विचार मनमा लिनु पनि हो ।
- हाम्रो जीवनलाई शाश्वततामा नापिन्छ, आयुमा होइन ।

(२)

- अस्ताउन लागेको सूर्यले अनित्यताको पाठ सिकाउँछ ।
- बादलले परिवर्तनको शिक्षा दिन्छ ।
- पहाड पर्वतहरूले शोभा र ज्ञानका कुराहरू सिकाउँछन् ।
- महासागरहरूले अनन्तताको बोध गराउँछन् ।

(३)

- नदीहरू बाटाहरू काट्दै मोडिदै जाँदा लामो देखिने हुन्छन् ।
- पर्वतहरू उठ्दै देखिदै जाँदा उच्च हुन्छन् ।
- चित्तले सबैलाई समेतै जाँदा फराकिलो हुँदै जान्छ ।
- शान्त शीतल हावा सहज रूपमा बहँदै जान्छ ।

(४)

- सूर्यले उदाउने र अस्ताउने बेला गुलाबी रङ्गका बादल प्रदान गर्छ ।
- परिवर्तन हुने महिनाले पूर्ण चन्द्रको शोभा प्रदान गर्छ ।
- छुट्टिने बेलाको दुख र मिलन हुने बेलाको आनन्दले साथ हुँदाको क्षणको रसास्वादन गर्न लगाउँछ ।
- दुःख, शून्यता र अनित्यताले संसारको सत्यलाई प्रकट गर्दछ ।

(५)

- विगत जीवनको कारणले वर्तमान जीवन सम्भव हुन्छ ।
- वर्तमान जीवनको भविष्य जीवन सम्भव बनाउँछ ।
- भविष्य जीवनले तीनै जीवनलाई पूर्णता दिन्छ ।
- तीनै जीवनका सम्पन्नतामा नै आशा रहिरहन्छ ।

(६)

- जेष्ठ नागरिकहरूका जीवन कमजोर हुन्छन् ।
- बुढापाकाहरू विस्तरामा पर्दाका क्षणहरू दुःखद हुन्छन् ।
- बुजुगहरूले धन सम्पत्ति संग्रहमा लाग्नुको समय मुख्याई हो ।

- बुद्धलाई सम्झना गरेका क्षणहरू बुजुगहरूका लागि सुखद क्षण हुन् ।

(७)

- सुमधुर संगीतले जीवनलाई शान्तिपूर्ण बनाउँछ ।
- वनजङ्गलमा चराचुरुङ्गीहरूका सुमधुर कण्ठले प्रकृतिलाई अद्भूतपूर्ण बनाउँछ ।
- चोखो सुगन्धित धूपद्वारा वातावरण रौनक बन्छ ।
- मौनताले संसारलाई सुविस्ताको अनुभूति दिन्छ ।

(८)

- रसास्वादन गरी सुखद अनुभूतिको सास फेर्नेलाई जीवन साँढे छोटो हुन्छ ।
- रोइ कराई चिच्याई समय नष्ट गर्नेलाई जीवन लामो लाग्छ ।
- अवरोध गर्नेको लागि थाहा छ जीवन दुःख हो ।
- जीवन माथि प्रभुत्व जमाउनेहरूमा दुःख र रिक्तताको भय हुँदैन ।

क्रमशः

मेता सेन्टर बालआश्रम ध्यानकुटीलाई सहयोग

- १) प्रकाश वीरसिंह तुलाधर, लाजिम्पाट रु. १,५००/-
- २) साहित्यरत्न तुलाधर, कमलादी, स्व. बुवा निलरत्न तुलाधर, स्व. आमा लक्ष्मीदेवी तुलाधरको पुण्यस्मृतिमा रु. १,०००/-
- ३) स्व. रत्नदेवी तुलाधरको पुण्यस्मृतिमा रु. १,०००/-
- ४) केशचन्द्र शाक्य, बनेपा रु. ५००/-
- ५) चिनीहेरा तुलाधर, काठमाडौं, आफ्नो जन्म दिनको उपलक्ष्यमा रु. ५००/-
- ६) स्व: रत्नदेवी मानन्धरको पुण्यस्मृतिमा रु. ५००/-

आजीवन वार्षिक भोजन प्रदान गर्ने दाताहरू :

- ७) बसुन्धरा डंगोल, दछुटोल, बनेपा-४, स्व. राजभाई डंगोलको पुण्यस्मृतिमा रु. १६,०००/-
- ८) हिरा शाक्य, काठमाडौं, स्व. नन्दराज शाक्यको पुण्यस्मृतिमा रु. १५,०००/-
- ९) मोहन रञ्जितकार, बबवरमहल, काठमाडौं रु. १५,०००/-

हाम्रो देश नेपालकै सबैभन्दा पुरानो र आफ्नै मौलिक संवत् अञ्जन संवत्

प्रा. स्वस्तिरत्न शाक्य

संवत् फेर्ने शुभकार्य :

प्राचीन कालदेखि नै हाम्रो देश नेपाल, धर्म, कला, संस्कृति र परम्पराले परिपूर्ण रहेको देश हो भन्ने कुरा विश्वलाई थाहा छ । आफ्नो देशको धर्म र सांस्कृतिक परम्पराका उत्सवहरू मनाउने सिलसिलामा पहिले पहिले का राजा महाराजाहरू आफ्नो दरवारको राजज्योतिष तथा विद्वान् आचार्य ऋषिमुनिहरूको सरसल्लाहमा देशभरमा तथा विश्वमै कृति रहने शुभ कार्य गरी आफ्नो नाममा संवत् चलाउने गर्दथ्यो । यस्तो शुभकार्य गर्नुलाई संवत् फेर्ने भन्दथियो ।

नेपालको आफ्नो मौलिक संवत् :

आजभोलि हामीले प्रयोग गरिरहेको बुद्ध संवत्, विक्रम संवत्, ईश्वी संवत् र नेपाल संवत् भन्दा पनि सयौं वर्ष अगाडि प्रचलनमा आइरहेको संवत् कलियुग संवत् हुन् । त्यसरी नै आजभोलि हामीहरूले नचलाई बसेका भनौं वा थाहा नै नपाएका भनौं हाम्रै देश नेपालको पुण्यभूमिबाटै प्रारम्भ भएको आफ्नै मौलिक संवत् पनि छ भन्ने कुरा विसरहेका छौं । त्यो नेपालको सबैभन्दा पुरानो आफ्नै मौलिक संवत् हो— “अञ्जन संवत्” यो अञ्जन संवत् हाम्रै देश नेपालको पुण्य भूमिमा सन् ६९९ ईश्वी पूर्व अर्थात् आज भन्दा २७०२ वर्ष पहिले नै हाम्रै देश नेपालको देवदह गणराज्यको शाक्य वंशी नेपाली राजा अञ्जन शाक्यले प्रारम्भ गरेको थियो ।

किन नयाँ संवत् चलाए त :

त्यस ताका चलन चल्तीमा प्रयोग भइरहेको कुडज संवत् भन्ने थियो जस अनुसार तिथि मितिहरूको हिसाव गर्दा जहिले पनि गडबड भइ सर्वसाधारण मानिसहरूमा धेरै भ्रम पैदा हुन्थ्यो । जसले गर्दा आफ्नो कुल, धर्म र सांस्कृतिक परम्पराहरूको रितिथितिहरू सञ्चालन गर्दा जहिले पनि गोलमाल हुने गर्दथ्यो । यस्तो परिस्थितिमा हाम्रै देश नेपालको देवदह गणराज्यका एक जना शाक्य वंशी राजा अञ्जन शाक्यले आफ्नो विद्वान् राजज्योतिष तथा विद्वान् देवल ऋषिमुनिको सरसल्लाहले त्यस ताका चलन चल्तीमा प्रयोग भइरहेको कुडज संवत् खारिज गरी आफ्नो नामबाट चित्त शुक्ल प्रतिपदा अर्थात् चैत्र शुक्ल

पक्ष प्रतिपदाको दिन देखि नयाँ संवत् “अञ्जन संवत्” शुभारम्भ गरी चलाएका थिए ।

चन्द्रमाको गति अनुसार तिथि मितिको गणना गर्ने :

यो “अञ्जन संवत्” चन्द्रमाको गति अनुसार तिथि मितिको गणना गर्दै चैत्र शुक्ल पक्ष प्रतिपदाका दिन देखि प्रारम्भ गरेको थियो । हामीहरूले ज्योतिषहरूको पात्रोमा चैत्र शुक्ल पक्ष प्रतिपदाको दिनको वार, गते हेर्नु भन्ने त्यहाँ संवत्सरारम्भ भनि लेखेको पाउँदछौं, हो यहि दिनमा नै साठी साठी वर्षमा एक चोटि फेरिने संवत्सर पनि फेरिने दिन हो । त्यसै शुभ दिन देखि प्रारम्भ हुने गरी हाम्रै देश नेपालको देवदह गणराज्यका कोलिय शाक्य वंशी राजा अञ्जन शाक्यले नेपालमा सर्वप्रथम हाम्रै देश नेपालको सबैभन्दा पुरानो आफ्नै मौलिक संवत् “अञ्जन संवत्” शुभारम्भ गरिएको थियो । बौद्ध इतिहासमा अञ्जन संवत् १० मा महाराज शुद्धोधनको जन्म भएको र अञ्जन संवत् १२ मा मायादेवीको जन्म भएको उल्लेख गरिएको पाइन्छ । त्यस्तै अञ्जन संवत् ६८ मा शाक्य राजकुमार सिद्धार्थको जन्म भएको थियो भन्ने कुरा बौद्ध इतिहासका पुस्तकहरूमा उल्लेख गरिएको पाइन्छ । कुनै कुनै किताबमा भने यस अञ्जन संवत्लाई हाम्रै देश नेपालको देवदह गणराज्यका कोलिय शाक्य वंशी राजा अञ्जन शाक्यको यो महान् कार्यलाई सम्भना स्वरूप “महा संवत्” भनि उल्लेख गरिराखेको पनि पाइन्छ । हाम्रै देश नेपालको देवदह गणराज्यका कोलिय शाक्यवंशी राजाले नेपालमा सर्वप्रथम चलाएकोले यसलाई “शाक्य संवत्” भनि भनिने पनि गरिन्छ ।

बुद्ध संवत्को प्रारम्भ :

सिद्धार्थ गौतमले बुद्धत्व प्राप्त गरी सकेपछि अपार जनसंख्यालाई बुद्ध धर्मको उपदेशद्वारा बोध गरी विश्वमै एक उज्ज्वल तारा स्वरूप महामानव शान्तिका नायक बनेका थिए । उनै भगवान् शाक्यमुनि गौतम बुद्धको निर्वाण पछि नयाँ बुद्ध संवत्को प्रारम्भ भयो । यसरी नेपालको आफ्नो सबैभन्दा पुरानो तथा मौलिक संवत्, नेपालकै राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई “महा संवत्” अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य संवत्” भनिने अञ्जन संवत् १४८ सालबाट बुद्ध संवत्को शुरुवात भएको

थियो । जुन एशिया महादेशका विभिन्न बौद्ध मुलुकहरूमा आजभोलिसम्म पनि प्रचलनमा ल्याइरहेका छन् । त्यसले गर्दा अञ्जन संवत् विस्तार विस्तारै चलाउन छाड्दै गएको देखिन्छ । जहाँ पनि बुद्ध निर्वाण पछि यति वर्षमा भनि साल र मिति उल्लेख गर्ने चलन चलेको देखिन्छ ।

विक्रम संवत्को शुभारम्भ :

समय र परिस्थिति बदलिँदै गएपछि उसवेलाका जम्बुद्विप आजभोलिको शब्दमा भन्ने हो भने एशिया महादेशमा धेरै नै परिवर्तन भयो । भारत वर्षमा राजा विक्रमादित्यको चहलपहल धेरै नै बढ्दै गएको थियो । त्यसै सिलसिलामा उनका नाति भुपकेशरी राजाले आफ्नो बाजे बाबुको नामबाट नेपालको आफ्नो सबैभन्दा पुरानो तथा मौलिक संवत्, नेपालकै राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई “महा संवत्” अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य संवत्” भनिने अञ्जन संवत् ६३४ सालमा विक्रम संवत्को शुभारम्भ गरेका थिए जुन भारतवर्षमा मात्र सीमित नभई छिमेकी मुलुक हाम्रो नेपालमा पनि ठूलो प्रभाव नपरि रहन सकेन । आजभोलि हामीले भारत वर्षको विक्रम संवत् नेपालमा पनि सरकारी स्तरमा समेत प्रयोग गरी आफ्नो देशको अञ्जन संवत् समेत विसर्दै गएका छौं ।

अंग्रेजी तारिख ईश्वी सन्को चलन चल्न थाल्यो :

त्यसपछि पश्चिमी सभ्यताको विकासको नक्कल गर्ने चलन भयो । भारत वर्षमा अंग्रेजी शासकहरूको प्रभुत्व जमियो र युरोपेली इसाई धर्मको प्रचार प्रसारले गर्दा नेपालको आफ्नो सबैभन्दा पुरानो तथा मौलिक संवत्, नेपालकै राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई “महा संवत्” अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य संवत्” भनिने अञ्जन संवत् ६९१ सालमा प्रारम्भ भएको ईश्वी सन्ले विश्वमा नै प्रभावित पायो जसले गर्दा आजभोलि अर्न्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत अंग्रेजी तारिख भनिने ईस्वीको गणनाले दिन तोक्ने चलन चल्न थाल्यो ।

शक संवत्को शुभारम्भ :

यसै शिलशिलामा भारत वर्षमा फेरि नेपालको आफ्नो सबैभन्दा पुरानो तथा मौलिक संवत्, नेपालकै राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई “महा संवत्” अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य संवत्” भनिने अञ्जन संवत् ७६९ सालमा शतवाहन राजाले अञ्जन संवत्को नव वर्षको नव दिनमै अर्थात् चैत्र शुक्ल पक्ष प्रतिपदाको दिन

देखिनै शालिवाहनीय संवत् अर्थात् शक संवत्को शुभारम्भ गरे । यसले गर्दा त अञ्जन संवत् र शक संवत्को गणना क्रमनै भन् गडबड हुन गयो । नेपाल अधिराज्यमा पनि शक संवत्ले निकै प्रभाव जमाएको कुरा हामी इतिहासका विभिन्न शिलालेखहरूमा शक संवत् उल्लेख भएको पाइन्छ । नेपालमा धेरै समयसम्म पनि यसको चलन चलेकोले धेरैजनाले यसलाई शाके संवत् भनि भन्ने गरेको पनि पाइन्छ । वास्तवमा शाक्य संवत् भनेको अञ्जन संवत् हो तर एकै तिथि मितिमा नै साल फेरिने भएकोले साल गणनामा गडबड हुँदै गएकोले यस्तो भएको हो । कालान्तरमा नेपालमा अञ्जन संवत् र शाके संवत् दुवैको प्रयोगबाट हराउँदै गएर विक्रम संवत् र इस्वी सन्ले आफ्नो स्थान मजबुत गरी जनमानसमा निकै प्रभाव जमायो ।

नेपाल संवत्को शुभारम्भ भयो :

नेपालमा फेरि एक पटक नयाँ संवत् शुभारम्भ गर्ने परिवर्तनको सृजना भयो । कान्तिपुर नगरका एक जना शंकधर साख्वाल नाम गरेको व्यापारीले भचाखुसिको लखतिर्थबाट भक्तपुरका ज्यामीहरूले शुभ साइतमा लिएर आएको बालुवा आफूले लिँदा रातारातमै सुनमा परिणत भै आफू असाध्य धनी भएकोले त्यसवेला कान्तिपुर वासीका सबै ऋणहरू आफूले तिरिर्दैं नेपालको आफ्नो सबैभन्दा पुरानो तथा मौलिक संवत्, नेपालकै राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई “महा संवत्” अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य संवत्” भनिने अञ्जन संवत् १५७० सालमा नयाँ संवत् नेपाल संवत्को शुभारम्भ गरेको थियो । जुन संवत् नेपालमा धेरै वर्ष प्रचलनमा आएको देखिन्छ र हालसम्म पनि नेवार समुदायमा प्रचलनमा आइरहेकै छ ।

हाम्रो देश नेपालको सबै भन्दा पुरानो र मौलिक राष्ट्रिय सम्वत्लाई कहिल्यै नविसौं :

हाम्रो देश नेपालमै विभिन्न समयमा विभिन्न सम्वत्हरू शुरूहुने र केहि समय पछि सो लोप हुँदै जाने गर्दथ्यो । हाल अञ्जन संवत् बारे प्रायः सबैजसो नेपालीहरूले आफ्नो देशको सबै भन्दा पुरानो मौलिक राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य संवत्” पनि भनिन्थ्यो, विसर्ग गएका छौं । यसरी आफ्नो देशको गौरवमय ज्योतिष विज्ञानको विकासको पुरानो इतिहासलाई नै बिर्सिरहेका छौं । अतः यस्तो विश्वमा नै नेपालको शीर ठाडो पार्ने नेपालको

गौरवमय संवत् र नेपालको ज्योतिष विज्ञानको विकाशको प्रतीक स्वरूप नेपालकै देवदह गणराज्यका शाक्य राजा अञ्जन शाक्यबाट शुभारम्भ गरेको नेपालको आफ्नो सबै भन्दा पुरानो तथा मौलिक संवत्, नेपालकै राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” जसलाई “महा संवत्” अर्थात् कहिले कहिं “शाक्य सम्बत्” भनिने संवत्लाई हामी नेपालीहरूले कहिल्यै पनि बिर्सनु हुँदैन। बरू यसको अभ् वढि विस्तृत रूपमा खोजिनीति गरी जनमानसमा बढि प्रचार प्रसार मा ल्याई नेपालको ज्योतिष विज्ञानको विकासको पुरानो इतिहासलाई विश्वभरमा प्रचार प्रसार गर्नु परेको छ।

हाम्रो देश नेपालको आफ्नै मौलिक संस्कृतिलाई जोगाऔँ :

गत वर्ष २०६८ सालको चैत्र शुक्ल पक्ष प्रतिपदा अर्थात् चैत्र १० गते शुक्रवारको संवत् आरम्भको शुभ दिनबाट अञ्जन संवत् २७०३ को नव वर्षको शुभदिन प्रारम्भ भएको थियो भने यस वर्ष २०६९ सालको आउँदो चैत्र शुक्ल पक्ष प्रतिफल अर्थात् अगामि चैत्र महिनाको २९ गते बिहवारको सम्बत्आरम्भको शुभ दिनमा “महा संवत्” अर्थात् “शाक्य संवत्” भनिने “अञ्जन सम्बत् २७०४” को नव वर्षको शुभदिन हुने छ। यो हाम्रो देश नेपालकै सबैभन्दा पुरानो मौलिक राष्ट्रिय संवत् “अञ्जन संवत्” लाई हामीले कहिलेपनि बिर्सनु हुँदैन। बरू यसको अभ् वढि विस्तृत रूपमा खोजिनीति गरी जनमानसमा बढि प्रचार प्रसारमा ल्याई नेपालको ज्योतिष विज्ञानको विकासको पुरानो इतिहासलाई विश्वमा प्रचार प्रसार गरौँ। हामी सबै नेपालीहरू आपसमा मिली नेपालको शीर ठाडो हुने गरी “अञ्जन सम्बत्” “महा संवत्” र “शाक्य संवत्” भनिने “अञ्जन संवत्” लाई निरन्तर प्रयोगमा ल्याऔँ। यसरी हामीले नेपालको मौलिक संस्कृतिलाई जोगाऔँ।

अन्तमा यस वर्ष अञ्जन सम्बत् २७०४ को नव वर्षको यस सुखद शुभउपलक्ष्यमा सम्पूर्ण नेपालीहरूको सुख शान्ति तथा सम्मुन्नति साथै हाम्रो देश नेपाल तथा विश्वमा नै शान्ति कायम रहिरहोस् भनि हार्दिक मंगलमय शुभकामनाका लागि प्रार्थना गर्दछु। धन्यवाद।

लेखक : एकेडेमी अफ सेक्रेड हर्टस्का प्रिन्सिपल तथा श्री भाष्कर देव संस्कारित श्री केशचन्द्र कृत पारावत महाविहार संरक्षण समाज ईटुबहालका उपाध्यक्ष हुनु हुन्छ। तथा पब्लिक यूथ क्याम्पसका पूर्व सहायक क्याम्पस प्रमुख पनि थिए। ❖

दुर्गम क्षेत्रमा भगवान् बुद्धको मूर्ति र गुलपा दान

प्रस्तुती- प्रेम लक्ष्मी तुलाधर

ने.सं. १९३३ पोहेलाख्व अष्टमी २०६९/१०/६

गते शनिवार। काठमाडौँ बागबजार निवासी गुलपा: रत्न (जीव रत्न स्थापित) को निवास्थानमा उहाँले भव्य कार्यक्रमका साथ ३ फुटको भगवान बुद्धका ६ मूर्तिहरू र गुलपा: (पात्र) दान गर्नु भएको थियो। मूर्तिहरू प्रदान गर्नु भएको स्थानहरू यसरी थिए।

१. सतबुद्ध विहार दाङ्ग
२. श्रीमट्टार कार्की डारूडा छ्योलिङ्ग गुम्बा नुवाकोट
३. शाक्यमुनिकीर्ति विहार सतुंगल
४. पेमा खस्योर लिङ्ग गुम्बा नुवाकोट
५. सड्देछिलिङ्ग हिमालयन बौद्ध गुम्बा धाडिङ्ग
६. नेपाल अहिंसावादि बौद्ध धर्मचक्र बुद्ध गुम्बा धाडिङ्ग

यसरी उहाँको ७५ औँ शुभ जन्मदिनको उपलक्ष्यमा ती मूर्तिहरू प्रदान गर्नुको साथै लुम्बिनीमा बन्न लागेको थेरवादी बुद्ध विहारको निमित्त रु. १०,०००/- रकम पनि प्रदान गर्नु भएको थियो।

उक्त दिन पुण्यवती गुरुमांबाट परित्राण पाठ गर्नुको साथै धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भएको थियो।

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन खल: को तर्फबाट धर्मको चैत्य उपहारको रूपमा उपाध्यक्ष जुजुभाई शाक्यबाट प्रदान गर्नु भएको थियो। स्थापितज्यू वाट पनि रु. १,०००/- रकम भजनको निमित्त चन्दा दिनु भयो।

उहाँले वि.सं २०५१ साल देखि विभिन्न विहारहरूमा दानगर्दै आउनु भएको कलात्मक गुलुपाहरूको संख्या अहिलेसम्म ८० वटा पुगिसकेको छ।

२०६६ साल देखि बुद्ध मूर्ति दान दिने कसल कार्य निरन्तर रूपमा सञ्चालन गर्नुहुँदै अहिले सम्ममा २६ वटा भगवानको मूर्ति प्रदान गरिसक्नु भएको छ।

यसरी धन र मन दुवै हुने श्रद्धालु उपासक जीव रत्न स्थापितको दान कार्य नेपाल भरी विशेष रूपले नमूनाको रूपमा भइरहेको छ। उहाँको भनाई अनुसार दुर्गम क्षेत्रमा बुद्ध भगवान प्रति आस्था हुने तर भगवानको मूर्ति एउटा किनेर राख्न नसकिने र विहार भए पनि बुद्ध मूर्ति नभएको ठाउँमा मूर्ति स्थापना गर्ने आफ्नो इच्छा भएकोले नै यसरी प्रदान गर्दै आइरहेकोले मन आनन्द भएको कुरा बताउनु हुन्छ।

पवित्र महापरित्राण पाठ समारोह-२०६९

भूमिका :

नेपाल विश्व शान्तिका नायक तथागत भगवान बुद्धको जन्मभूमि हो । नेपालको गौरव, पहिचान र प्रतिष्ठा आज विश्वभर फैलिएको बुद्धको शान्ति सन्देशले नै हो । हत्या, हिंसा, आतंक तथा आपराधिक गतिविधिरूले आक्रान्त वर्तमान समयमा उहाँका मानवकल्याणकारी सन्देश जनमानसमा पुऱ्याउनु हाम्रो अहम् दायित्व हो भन्ने ठान्दछौं । हाम्रो नेपालको दिगो शान्तिको साथसाथै मानवकल्याणकारी बुद्धशासनको निरन्तरता, समस्त सत्व प्राणीको सुख, शान्ति, कल्याणको साथसाथै पर्यावरण शान्तिको लागि गौरवमय भिक्षु महासंघबाट वाचन हुने ऐतिहासिक पवित्र महापरित्राण गर्दैछौं । पूर्व मेची देखि पश्चिम महाकालीसम्मका सम्पूर्ण विहारका भिक्षुगणहरूका सहभागितामा हुने वृहत महापरित्राण नेपाल र नेपाली जनताको साथै समस्त सत्वप्राणीको कल्याणार्थ पनि हो । महापरित्राण समारोह हनुमानढोका दरवार परिसरमा यही फागुण १९ गते लाखौं शान्तिकामी जनसहभागिताका साथ हुँदैछ । सो महापरित्राण समारोहमा राष्ट्रपति, प्रधानमन्त्री, मन्त्रीगण देखि भारत, बर्मा, श्रीलंका, थाइल्याण्ड, कोरिया, जापान, मलेसिया, चीन लगायत विभिन्न देशका राजदूत, कुटनीतिक नियोगका महानुभावहरू सहभागी हुनुहुने छ । सो महापरित्राण समारोहलाई उपत्यकाका आदिवाजाहरू नायखिं, धिमेय, धुड्या, गुंला बाजा सहितका भाँकी च्यालीले भव्य स्वागत गर्नेछ ।

परित्राणको परिभाषा :

मानिस जन्मदेखि मृत्युसम्म शारीरिक एवम् मानसिक रूपले सुखी र शान्तिपूर्ण विताउन उद्दत रहन्छन् । शारीरिक (भौतिक) सुखको लागि आहारपान, वासस्थान, वस्त्राभरण र औषधी अनिवार्य आधारभूत आवश्यकता हुन् । मानसिक (आध्यात्मिक) सुखको लागि धर्म-कर्म, पुजा-आजा, ध्यान-साधना आदि आध्यात्मिक चर्या अत्यन्त महोपकारी सिद्ध भएका छन् । पौराणिक कालदेखि मानिसले आफ्नो र वरिपरिका सत्वप्राणी, प्रकृति र पर्यावरणको समेत सुख शान्तिका कामना गर्दै विभिन्न धार्मिक विधिबाट शान्तिकर्म गर्दै आइरहेका छन्, जसबाट आध्यात्मिक शान्तिको साथसाथै मानसिक शक्ति, बल, धैर्य र सुरक्षाको अनुभूति पनि पाइरहेका हुन्छन् । बौद्ध विधि अनुसार भिक्षु संघबाट गरिने परित्राण पाठ पनि

व्यक्तिगत तथा समस्त विश्वकै शान्ति, सुख र सुरक्षा हेतु गरिने पवित्र शान्ति वाचन हो ।

परित्राण :

परि + त्राण दुई शब्द मिलेर बनेको शब्द हो । “परि” शब्दले चारैदिशाका वातावरणलाई जनाउँछन् । जहाँ मानिस लगायत विभिन्न सत्वप्राणी बसोबास गर्छन् । “त्राण” शब्दले “रक्षा” “सुरक्षा” “आरक्षा” अर्थ जनाउँछ । यसरी “परित्राण” शब्दले मानिसलाई आफ्ना जीवनमा चारैतिरबाट आउने भय, विघ्नबाधा, आपत्-विपत्, रोगब्याधि आदि संकटबाट सुरक्षाहेतु गरिने शान्तिपाठ हो । जसबाट मानिसलाई मनोवैज्ञानिक रूपमा सुरक्षित भएको आभाष र अनुभूति मिल्छन् ।

महापरित्राण :

“परित्राण” शब्दले बौद्ध पाठ पढ्तिमा सीमित संख्यामा गर्ने सुत्रहरूको वाचन पढ्ति हो । “महा” शब्दले सीमित सुत्रभन्दा संख्यात्मक रूपमा बढी सुत्रहरू पाठ गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ । यो प्रक्रिया विशेष विधि अपनाएर गर्नुपर्ने र पाठ गर्ने भिक्षुहरूको संख्या कम्तिमा १२ जना वा सो भन्दा बढी सहभागी भई सम्पन्न गर्नुपर्ने पाठ हो । विशेष मण्डपभित्र दाता पक्षबाट निवेदन गरे पश्चात् सामुहिक पाठ प्रारम्भ भई तत्पश्चात् दुई दुई भिक्षुहरू बसी चारभागमा बाँडिएको सम्पूर्ण सुत्रहरू शुरुदेखि अन्त्यसम्म पाठ गरी पुनः सामुहिक पाठबाटै समापन गर्ने विधिलाई नै “महापरित्राण” पाठ भनिन्छ ।

धर्मप्रेमी बन्धुहरू :

व्यक्तिगत वा सामाजिकगत रूपमा शान्तिको कामना गर्दै महापरित्राण पूजा हुँदै आइरहेको त धैरै भयो । तर हनुमानढोकामा हुने सामुहिक महापरित्राण सम्भवतः इतिहासकै वृहत शान्तिपूजा हुने दावी हाम्रो हो । अतः यस महान् पुण्यकार्यमा सहभागिता जनाई आफ्नो शारीरिक सुख तथा मानसिक शान्ति अनुभूति गर्न हार्दिक आह्वान गर्दछौं ।

भिक्षु आनन्द, निर्देशक - महापरित्राण समारोह समिति

निमन्त्रणा - २०६९ फागुन १९ गते, शनिवार ।

समय - विहान ६:०० बजेदेखि ।

स्थान - हनुमानढोका प्राङ्गण, काठमाडौं ।

“आर्य अष्टांगिक मार्गसत्य बुद्धको सिद्धान्त”

📖 गौतम 'शिशिर' श्रीघः विहार

वर्तमान युगमा गौतम बुद्धको प्रादुर्भाव हुन अगाडि जम्बुद्वीपमा होम यज्ञ आदि गरी प्राणीहरू हत्या गरी ब्रह्मलोक पुगे आशा लिने चलन धेरै भन्दा धेरै मात्रामा थियो । यसको अलावा साधु सन्तहरूको बीचमा जति सक्दो शरिरलाई कष्ट दिंदा अनि भोक भोकै पानी सम्म पनि नखाई व्रतबस्दा धर्म हुने र मुक्त हुन सकिन्छ भन्ने साधारण विश्वास थियो । यसैका कारणले गर्दा सिद्धार्थ राजकुमारले पनि ६ वर्ष सम्म अनेक प्रकारले शरिरलाई कष्ट दिंदै भोक, भोकै ध्यान तपस्या गर्नु भएको थियो । तर अन्ततोगत्वा उहाँले त्यस चर्यालाई त्यागी आफ्नै चिन्तनद्वारा वैशाख पूर्णिमाको दिनमा हाल भारतको बुद्धगयामा पिपलको रूखमुनि उहाँले चतुरार्यसत्य धर्मलाई अवबोध गर्नु भयो । यो चतुरार्य सत्यको कुरा उहाँले यस भन्दा अघि कहिल्यै सुन्नु भएको थिएन । त्यसैले बुद्ध धर्म भन्ना साथ इतिहास जान्ने व्यक्तिहरूले चतुरार्यसत्य धर्म हो भन्ने कुरा अवबोध गर्छन् । हाल नेपालमा यस सम्बन्धी कुरा जान्ने हामी विभिन्न जातिका बौद्धहरूले इतिहासको कुरालाई विर्सको मात्र होइन । बुद्ध धर्मको नाममा अनेक प्रकारका समिश्रण विकृतिपनले हामीलाई छोपीसकेका छन् ।

बुद्धमार्गी भन्नाले अधिराज्यका सम्पूर्ण बुद्धमार्गीहरू भन्ने सदभाव राख्नु पर्छ । सारा उत्तरतिरका हिमश्रृङ्खलामा बस्ने तिब्बत संस्कृति मान्ने तामाङ, सेर्पा गुरुङ्ग भोटे, आदि जातिहरू र समथल प्रदेशमा बस्नेहरू अरू जातिका बौद्धहरू जस्तै-नेवार मगर, थारूहरू तथा शाक्य वज्राचार्य आदि । हामी बौद्धमार्गीहरू छरिएर बसेको भएतापनि हामीहरूले बौद्ध हौं भन्ने पूर्खाको इतिहास समेत विर्सि सकेका छौं । तर अब पुनः विउँभिई सुधार गर्ने युग आइपुगेको छ । भगवान बुद्धका शुरूका पाँचजना भिक्षुहरू मध्येका अर्थात् पञ्च भद्रवर्गीय भिक्षुहरू मध्येका सबभन्दा कान्छा अस्सजित भन्ते सो नगरमा यता उति नहेरी संयमित इन्द्रिय राखी मैत्रीपूर्ण विचारको हातमा भिक्षा पात्र लिई भिक्षाटनको लागी शहरमा गइ रहेको थियो । सो उपतिस्स भन्ने संन्यासीले यी अस्सजिलाई देखेर वडा आश्चर्य मानी आकर्षित भए । उनले यस्तो सोचे यसप्रकारका संन्यासी त अघि देखेको छैन । उनी प्रभावित मात्र भएको होइन परन्तु वहाँसंग केही कुरा पनि गर्ने इच्छाले उनी वहाँको पछिपछि

लागेर गए । जब अस्सजित भिक्षुले पाएको भिक्षा भोजन गरी सिध्याउनु भयो तब उपतिस्स संन्यासीले विनम्रतापूर्वक वहाँसंग यसरी सोधे- श्रमण ! तँपाईं कसको शिष्य हुनुहुन्छ ? तपाईंको गुरु को हुनुहुन्छ ? वहाँ कस्तो उपदेश गर्नु हुन्छ ?” अनि अस्सजित भिक्षुले भन्यो- हे श्रमण ! म श्रमण गौतमको शिष्य हुँ मेरो गुरु महाश्रमण गौतम हुनुहुन्छ । म यो धर्ममा दीक्षित भएको धेरै दिन भएको छैन । अतः विस्तृत कुरा बताउँन सकिदैन संक्षेपमा केही भन्नेछु भनी निम्न गाथा बताउँनु भयो । “ये धम्मा हेतुप्पभवा तेसं हेतु तथागतो आह । तेसं च यो निरोधो एवंवादी महासमणो ति । अर्थात् “जुन धर्महरू (पदार्थहरू) हेतु प्रत्ययद्वारा उत्पन्न हुन्छ र फेरी जुन त्यसको निरोध हो त्यो पनि वहाँ महा श्रमणले बताउँनु हुन्छ । वहाँ महाश्रमणले यस्तो उपदेश दिनु हुन्छ । यस गाथाको पहिलो आधापद सुन्ने वित्तिकै उपतिस्स संन्यासीले बुद्धको चतुरार्य सत्य सिद्धान्तलाई बुझिलिए र वडा हर्षित भई बुद्धकहाँ गई भिक्षुत्व ग्रहण गरे । पछि गएर यिनै भिक्षु भगवान् बुद्धका प्रमुख शिष्य अर्थात् अग्रश्रावक हुन पुगे । यही गाथा बताएको कुरा नै बुद्धका खास सिद्धान्त दर्शन हो भन्ने कुरा बुझ्न सक्नुपर्छ । यसै लाई बौद्ध धर्म भाषाले चतुरार्यसत्य अर्थात् चारवटा सत्य भन्दछन् । जस्तै- दुःख आर्यसत्य दुःख समुदयसत्य दुःख निरोध आर्यसत्य र दुःख निरोध हुने आर्य अष्टांगिक मार्गसत्य हो । यहि बुद्धको दर्शन हो । यहि बुद्धको सिद्धान्त हो । ❖

सूचना ! सूचना !! सूचना !!!

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया वार्षिक भेला व साधारण सभा शाक्यमुनि कीर्ति विहार, सतुंगल्य २०६९ चैत्र १७ गते, शनिवार कुन्हु जुङ्ग जुल । सकल सदस्यपिन्त इलय् स्वापू तयेत इनाप याना । नापं सदस्यता नवीकरण यायेत नं इनाप याना ।

सचिव,

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

फोन ल्या: ४३९६६३९

ध्यान

▣ आदित्यमान श्रेष्ठ

ध्यान कसरी गर्नेबारे गीतामा एउटा आधारभूत कुरा बताइएको छ ।

समंकाय शिरोग्रीवं धारयन्त चलं स्थिरः ।

संप्रेक्ष नासिकाग्रं स्वं दिशश्चान् अवलोकयन् ॥

(ध्यानका लागि शरीर, टाउको र घाँटी सीधा राख्नुपर्छ र नाकको टुप्पोमा ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्छ ।) यसमा अहिलेसम्म पनि जिउ, टाउको, घाँटी सीधा राख्ने सिद्धान्तलाई सर्वत्र मानिन्छ । तर नाकको टुप्पोमा ध्यान केन्द्रित पार्नुपर्ने कुरालाई अनिवार्य मानिँदैन । त्यसलाई गलत भनिएको होइन तर त्यसको बदलामा अनेक विकल्प बताइएका छन् । त्यसैले यहाँ ध्यानमा कसरी बस्ने भन्ने प्रारम्भिक अवस्थालाई स्वीकार गर्न सक्छौं । यस श्लोकमा शरीरको माथिल्लो भागको मात्र वर्णन गरिएको छ । ध्यान कुन आसनमा बसेर गर्ने भन्ने पनि प्रश्न उठ्छ । यसको सर्वमान्य जवाफ हो पद्मासन । यसलाई ध्यानका लागि सर्वश्रेष्ठ आसन मानिएको छ । त्यसैले हठ, पतञ्जली र अरू किसिमका योगासनमा पद्मासनलाई अत्यधिक महत्त्व दिइएको छ । ध्यानका लागि शरीरलाई उपयुक्त बनाउनु नै योगासनको लक्ष्य मानिएको पनि छ । त्यसमा कुनै शङ्का छैन । त्यसो भन्दैमा पद्मासनमा बसेर मात्र ध्यान हुन सक्छ भन्नु कदापि होइन । जो पद्मासनमा बस्न सक्दैन या लामो समयसम्म अड्न सक्दैन उसले अर्ध पद्मासनमा बसे पनि हुन्छ । यदि त्यो पनि गर्न सामर्थ्य छैन भने त्यस्ता व्यक्तिहरू सुखासनमा बस्न सक्छन् । भन्नुको तात्पर्य ध्यानीलाई जुन आसन सजिलो लाग्छ त्यसमा बस्न सक्छ । यस सम्बन्धमा कति विधि अन्तर्गत अमूक आसनमा बस्नुपर्ने नियम बनाएका छन् भने अरूले यसलाई ध्यानीको सहजतामा छोडेका छन् ।

ध्यान कहाँ गर्ने भने प्रश्न पनि महत्त्वपूर्ण मानिन्छ, र यो बराबर उच्चराख्छ । यसका दुई विकल्प छन्— एउटा घर बाहिर र अर्को घरभित्र । ध्यानमा विशेष रूचि राख्ने मानिस घरबाहिर ध्यान गर्न चाहन्छन् । उनीहरू वन, जंगल, पार्क, नदी किनार, तलाउ किनार, बगैँचा आदि प्रकृतिको काखमा बसेर ध्यान गर्न चाहन्छ । यहाँको प्राकृतिक वातावरण र प्राकृतिक ध्वनि मनमोहक र आकर्षित हुन्छन् । ध्यानका लागि यस्ता ठाउँ अवश्य उपयुक्त हुन् । तर त्यस्ता ठाउँको प्रयोग गर्नका लागि

दुइटा कुराले साथ दिनु जरूरी छ । एउटा मौसम जो न धेरै चिसो र धेरै तातो हुनुपर्छ । त्यसमा पनि पानी पर्नु हुँदैन । मौसमले नै साथ नदिएको ठाउँमा बस्दा ध्यान सबै त्यसै चीजमा जाने गर्छ । अर्को कुरा हावाको वेगले पनि फरक पार्दछ । केही विधिअन्तर्गत श्वासप्रश्वासको सूक्ष्म गति र कम्पनमा ध्यान केन्द्रित गरिन्छ । हावाको लागतार तेजिलो वेगमा सो प्रक्रिया सम्भव हुन सक्दैन । यसको अलावा मानवजन्य ध्वनि जस्तो ट्राफिकको स्वर, केटाकेटीको स्वर, खेल आदिको कोलाहल, लाउडस्पीकर को आवाज पनि आउन हुँदैन । यस्ता कुराले ध्यानलाई सघाउँदैन । त्यसकारण घर बाहिर ध्यान गर्ने कुरा सर्वत्र मान्य हुन सक्दैन ।

मानिसहरू प्रायः घरभित्र नै ध्यान गर्ने गर्छन् । कोठामा भ्यालढोका बन्द गरेर बस्ने गर्छन् । यसबाट अधिकतम शान्त वातावरण कायम हुन्छ । कोठामा केही मात्रामा ध्वनिको प्रवेश भए पनि एक प्रकारले नियन्त्रित र सत्य हुन्छ । घरभित्रको ध्वनिसित मानिस अभ्यस्त पनि हुने गर्छ । त्यसैले यसबाट ठूलो कठिनाई देखिँदैन । घर बाहिर या भित्र जहाँ भए पनि वातावरण शान्त हुनपर्नेमा जोड दिनुपर्छ । प्रायः सबै विधिमा सकेसम्म ध्यानका लागि एउटा निश्चित ठाउँ छुट्याउने सल्लाह दिने गरिन्छ । ठाउँ फेरि राख्दा चित्तलाई एकाग्र पार्न कठिन र समय लाग्ने हुन्छ । एउटा निर्धारित स्थानले ध्यानीलाई उपयुक्त मानसिक अवस्थामा आउन सजिलो पार्छ । कति विधिमा आफ्ना ईश्वर या गुरुको तस्वीर अगाडि राख्न लगाउँछन् तर अरूले यसको आवश्यकता देख्दैनन् । केही विधिअन्तर्गत मधुर संगीत या भजन सुन्ने चलन पनि छ । एक मधुरो बत्ती अगाडि राखेर ध्यान गर्ने तरिका परम्परागत नै मानिन्छ । ध्यानमा बस्दा ख्याल गर्नुपर्ने अर्को चीज हो आसनको वस्तु । आसन न धेरै नरम, न धेरै सारो, न उबडखाबड भएको हुनुपर्छ । ऋषिमुनीहरूले आसनमा मृगको छाला, कुस आदिको प्रयोग गर्दथे । आजभोलि चकटी, मैट्रेस प्रयोगमा ल्याइन्छ । भन्नुको तात्पर्य आसनको कारणले ध्यानीको ध्यानमा विग्रह पैदा हुनु हुँदैन । धेरै आरामदेह अथवा धेरै अप्ठेरो आसन उपयुक्त हुँदैन ।

ध्यान कति गर्ने सबालमा विभिन्न मत पाइन्छ । भावातित ध्यान विधिमा २० मिनेटको समय तोकिएको

छ । राजयोगमा पनि यसकै हाराहारीमा राखिएको छ । तर विपश्यनामा दैनिक एक घण्टाको समय सिफारिस गरिएको छ । एक प्रकारले ती सबै ध्यान विधि प्रभावकारी छन् । तर तिनले निर्धारित गरेका लक्ष्य प्राप्तिका लागि ती निर्धारित समयलाई उचित नै मान्नुपर्छ । यस्तै भिन्नता पाइने हुनाले ध्यान कुनै संस्था या गुरुबाट सिक्नु उचित मानिन्छ । यसबाट आफूले गरिरहेको अभ्यास सही छ भन्ने आत्मविश्वास हुन जान्छ । समयावधि फरक भए पनि एउटा कुरामा भने सबैको मतैक्य पाइन्छ । त्यो हो दैनिक रूपमा निरन्तर गर्नुपर्ने । ध्यानबाट हाम्रो मस्तिष्कमा एक प्रकारको तरंग सृजना भइरहन्छ, जसलाई निरन्तरता दिइराख्नुपर्छ । यो तरंगमा अवरोध आउँदा यसको प्रभावकारिता कम भएर जाने गर्छ । त्यसकारण तोकिएको समयसम्म ध्यानमा बस्न नसके त्यसभन्दा कम समय भए पनि बस्नु जरूरी मानिन्छ । एक घण्टाको बदला आधा घण्टा आधा घण्टाको बदला १५ मिनेट या २० मिनेटको ठाउँमा १० मिनेट भए पनि प्रत्येक दिन ध्यानमा बस्नु आवश्यक छ । यसबाट हामीले यो निष्कर्ष पनि निकाल्न सक्छौं कि ध्यान २० देखि ६० मिनेटसम्म गर्न सकिन्छ । कसै- कसैले साताको एकदुई दिन अथवा दुईचार दिन मात्र ध्यान गर्ने गर्दछन् । त्यसो गर्दा यसको प्रभावकारिता नगन्य हुन्छ । जसको असर नै पर्दैन र हामीलाई लाभ हुँदैन भने सो गर्नु नै किन ?

ध्यान कहिले गर्ने भन्ने पनि प्रश्न उठ्छ । यसका लागि सबभन्दा गतिलो बेला बिहान नै हो । बिहानको दिनचर्यापछि ध्यानमा बस्नु सबभन्दा उत्तम मानिएको छ । तर सो समयमा नभ्याउने भए साँझको समय पनि उपयुक्त मानिन्छ । कसैकसैले दिउँसो फुर्सदमा ध्यान गर्ने गर्छन् । त्यो पनि स्वीकार्य छ । जुन समयमा ध्यानमा बसे पनि पेट खाली भएको हुनुपर्छ । ध्यानमा शरीरको सबै अंग सुस्ताउन थाल्छन् र शारीरिक यन्त्र मन्द गतिमा चल थाल्छन् । पाचनक्रिया पनि मन्द र धिमा हुने गर्छ । त्यस्तो बेला पेटमा रहेको खाना हजम हुन गाह्रो पर्छ । यसबाट विकार पैदा हुन सक्छ । यो तुरून्त देखिने र भोगिने कुरा होइन तर यसको नकारात्मक असर परिरहेको हुन्छ । हामीले ध्यान सकारात्मक फल र लाभको लागि गर्ने हो । नकारात्मक प्रकारले गर्नु हुँदैन । ❖

(साभार- 'अन्नपूर्ण पोष्ट' २०६९ मंसिर ९ गते, शनिवार)

शुभाय् देछाना च्वना

अमीर कुमारी शाक्य

गुलाफ स्वाँयाके गुलि बासना दु धका:

गुलाफ स्वाँनं छु, स्यू, ?

मृगायाके अमूल्यगु कस्तुरी दु धका:

व मृगं नं छु स्यू ?

अथेहे थुगु रत्न विपश्यना विहारे

“अल्पकालिन श्रामणे र तथा ऋषिणी प्रव्रज्या”

कार्यक्रम दु धका मेमेपिसं छु स्यू ?

श्रामणे र ऋषिणीपिंके

गुलि गुण व योग्यता दु धका:

वयकःपिसं छु स्यू ?

बांलागु ज्ञान कायफत धाःसा

वयकःपिं हे कहे डाक्टर, इन्जिनियर व पाइलट

इत्यादि जुई फैतिनि धका:

वयकःपिसं छु स्यू ?

श्रामणे र ऋषिणीपिंके सुलाच्वंगु

भिंंगु गुणत पिब्वयकेवीत

मभिंंगु बानित छु दुसा

उकीयात मदयका छोयफयकेवीत

कुतः याना च्वनागु खः जिपिं आयोजक पुचः

“अल्पकालिन श्रामणे र तथा ऋषिणी प्रव्रज्या”

थ्व हे भिंंगु आश याना:

न्चब्बाना च्वना जिपिं थुगु कार्यक्रम ज्वना:

सकल अभिभावकपिं व शुभ चिन्तकपिं

जिमित दुनुगलनिसें ग्वाहालि याना दीपिं

छिकपिं सकय्सितं जिमिगु दु नुगःलं निसें

शुभाय् देछाना च्वना !

धर्मकीर्ति पत्रिकाका विशेष सदस्यहरू

क्र.सं. ७३६

श्रीमान् पुरुषोत्तममान प्रधान

बालकुमारी, असन, काठमाडौं

रु. १,१००/-

क्र.सं. ७३७

नेपालभाषा केन्द्रिय विभाग

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटन ढोका ललितपुर

रु. १,००५/-

मनै त हो

नयाँ बजार बस्ने अन्नपूर्ण सिलवालाई सोमबार कहिले आउलाजस्तो लागेको छ । किनकि यो दिन उनी पशुपति मन्दिर अगाडि माग्न बसेका वृद्धवृद्धा भेट्न पाउँछिन् । उनीहरूलाई टन्न खुवाउँछिन् र आशीर्वाद पाउँछिन् । उनलाई यस्तो लाग्नु स्वाभाविकै हो किनकि दुई वर्षदेखि हरेक महिनाको एक दिन उनी यसरी नै त्यहाँ बस्ने बूढाबूढीलाई खुवाउँछिन् । केही बेर उनीहरूसँग भलाकुसारी गर्छिन् र फर्किन्छिन् ।

करिब ५० जना वृद्धलाई खुवाउन पाउँदा निकै आनन्द महसुस हुन्छ, अन्नपूर्ण भन्छिन्— अब त हरेक महिना पशुपति पुगेर उनीहरूलाई खुवाउने तथा त्यतिबेला उनीहरूको मुहारमा छाउने खुशी देखा रमाउने बानी नै लागिसक्यो । बुढेसकालमा पनि माग्न बस्नुपर्ने अवस्थाका उनीहरूलाई खुवाउँदा जति आनन्द कहिल्यै नलागेको उनको भनाई छ । पर्वका दिनहरूमा भने उनले खानासँगै टीका लगाएर यथाशक्य दक्षिणासमेत दिने गरेकी छिन् ।

यही कारण उनलाई अहिले त्यहाँ जम्मा हुने प्रायः सबै वृद्धवृद्धाले चिनिसकेका छन् । जब उनी नयाँ बजार बाट खानासहित ट्राय्क्सीमा आउँछिन्, सबै वृद्ध खुशी हुने गर्छन् । अनि पक्तिबद्धरूपमा बस्छन् र मजाले खान्छन् । यतिबेला अन्नपूर्णलाई सघाउन उनका स्नातरकोत्तर पढ्दै गरेका छोरा पनि सँगै हुनेछन् । हुन त पहिलेपहिले उनी पशुपति परिसरमै खाना बनाएर खुवाउँथिइन् तर त्यहाँ विभिन्न समस्या आइपरेपछि भने आफ्नै कोठाबाट बनाएर ल्याउने गरेको अन्नपूर्णको भनाइ छ ।

अन्नपूर्णको सहयोगी मन यतिमा सीमित छैन । दुःख पाएका मानिसलाई पनि सकभर केही दिन पाए हुन्थ्यो भन्ने उनलाई लागिरहन्छ रे । यही कारण हो उनले माओवादीको पालुडटार बैठकका बेला आफ्नो छोरो सम्भेर बेहोश भएकी महिला समुद्रकुमारी गन्धारीलाई काठमाडौं बोलाएर १० हजार रूपियाँ दिइन् । अनि संखुवासभाका रामचन्द्र कटुवालकी छोरीलाई साथीसँग संयुक्तरूपमा १६ हजार रूपियाँ उपलब्ध गराइन् । पेटको आकार ठूलो भएर दुःख पाइरहेकी उनलाई उपचारमा सहयोग पुगोस् भनेर अन्नपूर्णले यस्तो सहयोग दिएकी थिइन् ।

सानोतिनो नै किन नहोस्, उनले गरेको

सहयोगबाट धेरैले राहत पाएका छन् । भारतका कामको सिललिलामा खुट्टा काटिएका काभ्रे पनौतीका राजन खतिवडालाई एक महिनाको उपचार खर्चवापतको रकमसमेत सहयोग गरेकी अन्नपूर्णले गोरखाको लुकवारीबोट, रानागाउँका श्रमिक सुकवहादुर बरालकी श्रीमतीको उपचारका लागि रगत किन्न आवश्यक ५ हजार रूपियाँ पनि सहयोग गरिन् । खासगरी पत्रिकामा आएका पीडायुक्त समाचारका आधारमा आफूले खोजीखोजी सकेको सहयोग दिने गरेको भनाई उनको छ ।

अमेरिकाको पेन्सिलभेनियामा सामान्य श्रम गर्ने पति दीप सिलवालले पठाउने गरेको घर खर्चबाट कटाएर आफूले यस्तो सहयोग गर्ने गरेको भनाई पनि छ अन्नपूर्णको । न कुनै संघ/संस्था, न कुनै च्यारिटी व्यक्तिले आफूले पाउने सामान्य पारिश्रमिकबाट दीनदुःखीलाई थोरै नै किन नहोस्, सहयोग गर्न पाउँदा निकै आनन्द आउनु नै यसरी सहयोगलाई निरन्तर राख्नुको कारण भएको अन्नपूर्णको भनाई छ । यो कार्यमा आफूसँगै बस्ने छोराको पनि भरपुर सघाउने गरेका अन्नपूर्ण बताउँछिन् ।

उनले गएको दसैमा मात्र आफ्नो क्षेत्रमा भेटिएका १५ जना सडक बालबालिकालाई टन्न मासुभात खुवाइन् भने गत वर्ष नेपालटारस्थित शान्ति आराधना चर्चका ६ जना अनाथलाई जाडोको कपडा प्रदान गरेकी थिइन् । यसैगरी बालाजुस्थित जागृति टोलका ६ जना विपन्न बालबालिकालाई पनि जाडोमा लगाउने कपडा दिएकी थिइन् ।

आफूलाई सधैं केही न केही सहयोग गरौं गरौं लाग्ने बताउने अन्नपूर्णले लोकन्थलीस्थित लाइफ भिजन स्कुलका ५० जना विद्यार्थीका लागि एक बोरा चामल र एक बोरा दालसमेत किनिदिएकी थिइन् । उनी आफ्नो जानकारीमा आएका समस्या समाधानका लागि ठूलो नभए पनि सानोतिनो सहयोग जारी राख्ने प्रतिबद्धता समेत व्यक्त गर्छिन् । धेरै मानिससँग धन हुन्छ तर मन हुँदैन । तर हेटौंडाबाट आएर कोठामा बस्दै गरेकी अन्नपूर्ण खासै धन भएकी मानिस हैनन्, तर उनको मन छ । त्यसैले आफूलाई यस्तो कार्यमा हौस्याउने पतिलाई धन्यवाद दिँदै उनी भन्छिन्—गर्न त के नै सकिएको छ र ? आखिर मनै त हो । सबैको मन अन्नपूर्णकै जस्तो भए ... ।

(साभार- नागरिक दैनिक)

विपश्यनाका विविध आयाम

अन्नपूर्ण शैली

कसैले केही भन्यो कि भर्को लाग्यो उनलाई । काम गर्नुपर्दा पनि त्यसैत्यसै अत्तालिएरै विग्रन्थ्यो । एकाग्रता कस्तो हुन्छ ? जस्तो भएथ्यो उनलाई । एकै ठाउँमा बसिरहनसमेत कठिन हुन्थ्यो रे उनलाई । उनी अर्थात् मोहन अधिकारी ।

मनोवैज्ञानिक परामर्शदाता अधिकारी अहिले काठमाडौंस्थित क्याम्पेन कलेजका प्रिन्सिपल हुन् । लमजुङका स्थायी बासिन्दा अधिकारी जब विपश्यनामा भिजे, तब उनी सबै तनावबाट मुक्त छन् । वर्तमान समय प्रविधिको हो । चाहेर नचाहेर मानिस अहिले यति व्यस्त हुन्छ कि ऊ नबोली, नहिँडी र केही नगरी बस्नै सक्दैन । यसले हतासपन बढाउँछ । वातावरण र ध्वनि प्रदूषणसमेतले मानिसलाई न कुनै निर्णय गर्ने वातावरण अनुकूल हुन्छ न त शान्त बस्ने अवस्था नै ।

मानिस जीवनमा शान्ति चाहन्छ । ऊ आफूभित्र शान्ति र सामञ्जस्यता अनुभव गर्दै चित्तलाई निर्मल बनाउन चाहन्छ । अझ मिल्छ भने ऊ चित्तको व्याकुलता र त्यसको कारणहरू हटाउँदै उन्मुक्त जीवन विताउन चाहन्छ । यतिमात्र होइन, तपाईं दुःखबाट छुटकारा वा राग, द्वेष र मोहबाट टाढा हुन चाहनुहुन्छ भने पनि 'विपश्यना' एउटा उपयुक्त विकल्प हुन सक्छ । करिब १५ वर्षअघि मोहन विपश्यनाका लागि पहिलोपटक बसे । त्यसपछि आठपटक विपश्यना गरिसकेका उनी भन्छन्, 'उचित निर्णय गर्न, मनलाई शान्ति र स्थिर बनाउनजस्ता जीवनलाई सार्थक बनाउन विपश्यनाले ठूलो मद्दत गर्नेरहेछ ।' आत्मनिरीक्षणद्वारा मनलाई निर्मल बनाउँदै शान्ति प्राप्त गर्न सकिने एउटा सरल एवं उपयोगी विधि हो यो । सामान्यतया यो १० दिनको कोर्स हुन्छ । त्यसो त एकदिनेदेखि ६० दिनेसम्मको हुन्छ ।

विपश्यना प्राचीन साधना हो । लोप भइसकेको यो ध्यान पद्धति आजभन्दा दुई हजार पाँच सय वर्षअघि गौतम बुद्धले अनुसन्धान गरी सर्वसुलभ गराएका थिए । यो अभ्यासले साधकहरूलाई कुनै साम्प्रदायिक बाँध्दैन बरू श्वासको स्वनिरीक्षणबाट चित्तशुद्धि शरीर र चित्तवृत्तिमा प्रतिक्षण हुने परिवर्तनशील घटनाहरूलाई

तटस्थभावले निरीक्षण गर्दै चित्तशोधन र सद्गुण वृद्धि गराउँछ ।

साधकहरूका अनुसार, विपश्यना गर्दा शिविरस्थलमा पूरै १० दिन नियमपूर्वक बस्नुपर्छ । शारीरिक रोग हटाउनुका साथै विपश्यनाले उच्च आध्यात्मिक साधना दिलाउने हुनाले अनुशासन संहिताका लागि पञ्चशील पालन गर्नुपर्ने हुन्छ । जीवहत्या वा हिंसा गर्नु नहुने, चोरी गर्नु नहुने, ब्रह्मचर्य पालन गर्नुपर्ने, असत्य वा भूटो बोल्नु नहुने र नशालु पदार्थको सेवन गर्नु नहुनेजस्ता पञ्चशील अपनाउनुपर्छ । पुराना साधकले भने पञ्चशीलका अतिरिक्त दिउँसो १२ बजे पछि भोजन गर्न नहुने, श्रृंगार प्रशाधन तथा मनोरञ्जन गर्न नहुने र उच्च आरामदायी विच्छेद्यौना र आसन प्रयोग गर्नु नहुने थप नियम पालना गर्नुपर्छ । विपश्यनाको शिविर सुरु भएदेखि साधकले दसौं दिन विहानसम्म आर्य मौन अर्थात् वाणी तथा शरीरबाट पनि मौनपालन गर्नुपर्छ । शारीरिक संकेत वा लेखपढ गरेर विचार विनिमय गर्न पनि निषेध हुन्छ यसका । व्यक्तिगत साधना र अभ्यास भएकाले नितान्त अलग भएर एकान्त साधनामा संलग्न रहनु विपश्यनाको विशेषता हो । नेपालमा सन् १९८१ देखि विपश्यना शिविर सञ्चालन गरिएको पाइन्छ । काठमाडौंको बूढानीलकण्ठमा नेपाल विपश्यना केन्द्र धम्मश्रृंग र कीर्तिपुरमा धम्मकिति सञ्चालनमा छन् । मुलुकभर सात स्थानमा शिविर सञ्चालित छन् ।

युवराज सुवेदी सरकारी वकिल हुन् । भोजपुरका उनी अहिले अनामनगर निवासी हुन् । महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा १३ वर्षदेखि सहन्यायाधिवक्ताको पद सम्हाल्दै आएका उनी जीवन र सत्य बुझ्न विपश्यना केन्द्र पुगे । भित्री र बाहिरी संसार हेर्ने ऐनाका रूपमा विपश्यनालाई पाएको बताउने उनी थप्छन्, 'कार्यालयमा एकपटक जीवनकै ठूलो टर्चर पाएको बेला मैले आगोको भुंगोमा बसेको अनुभव गरेँ त्यसैबेला कतैबाट विपश्यना केन्द्रमा पुगेँ । त्यहाँ मैले जीवन बुझें, जीवनलाई हेर्ने दृष्टिकोण थाहा पाएँ र लाग्यो म किन ढिलो आएँ ।'

क्रमशः

धर्मकीर्ति विहार

२०६९ मंसीर ३ गते, शनिवार

बिषय- दुःख सत्य

प्रवचक- श्यामलाल चित्रकार, प्रस्तुती- सुमित्रा तुलाधर
स्थान- धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः ।

मनू सामाजिक प्राणी खः । थी थी मनूतय् स्वभाव अनेक कथं जुई । गथे न्हू न्हू खँ सिइकेगु, थुइकेगु, म्हसिइकेगु व ज्ञान प्राप्त यायेगु प्रयास निरन्तर जुयान्तु च्वनी । जीव व जगतया बारे सय्के सिईके न्हयाबलें उत्सुकता जुइगु मनूया स्वभाव बानी दयाच्वनी । थ्व उत्सुकताया ज्या गबलें अन्त्य जुइ मखु । विद्वान, महापुरुष र दार्शनिकतय् थःथःगु मत भिन्नता बिचाः दृष्टिकोण दया हे च्वनी । गुम्हेस्यां थःम्हं न्ह्याक्को ज्यायानाः समाजय् बिकासया ज्या याना जूसां जिं थये याना अथे याना धकाः बयान याये यई मखु । गुम्हं चिकिचा धंगु छगू जक ज्यायासां अप्पो बयानयानाः चर्चाय् वय्त स्वई । थ्व जुल थःथःगु बानी स्वभाव । सत्य गबलें असत्य जुई मखु, असत्य गबले सत्य जुई फैं मखु ।

(क) भगवान बुद्धया मूल उपदेश ४ गू-थये दु :

- (१) दुःख सत्य - दुःख
- (२) दुःख समुदय सत्य - दुःखया कारण
- (३) दुःख निरोध सत्य - दुःख अन्त
- (४) दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा मार्ग सत्य - दुःख मदयकेगु मार्ग
- (ख) दुःख सत्यया कारण :

- (१) जन्म ज्वीगु (२) बुढा जुईगु (३) रोग जुइगु
- (४) सिनावनेमाःगु (५) मयोपिं नाप ह्वनेमाःगु
- (६) योपिनाप बाय् मालिगु (७) इच्छायाना थें पूरय् मजुइगु ।
- (८) पञ्चस्कन्ध धारण याय् मात्तले नं दुःख ।

थ्व संसारे दुःखया खानी जक मखु सुखया नं खानी दु धैगु भगवान बुद्धं उपदेश बिया बिज्यागु दु । थ्व लो कय् दुःखया ल्यू ल्यू सुख नं वई । दुःख जुईबले जितः दुःख जुल धका मताय्का च्वने सय्केगु हे सुख खः ।

- (१) इच्छायाना थें ज्या जुईगु सुख ।
- (२) थःत योगु बस्तु प्राप्त जुईगु सुख ।
- (३) इच्छा यानाथें सागु नये दर्ईगु सुख ।

२०६९ मंसीर २ गते, शनिवार

बिषय- राजधर्म

प्रवचिका- इन्दावती गुरुमां, प्रस्तुती- सुमित्रा तुलाधर
स्थान- धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः

थ्व दिनय् श्रद्धेय इन्दावती गुरुमांनं राज धर्म बिषय प्रवचन बिया बिज्यात । मां, बौया कर्तव्य काय् म्हचाय् पित्त उच्च शिक्षा बिइगु, ज्ञानी यायेगु, भिंगु संस्कार, भिंगु लँ क्यनेगु मचाखाचाया च्यूताः कयाः परिवार सुख पूर्वक न्हयाकेगु बातावरण ब्वलकेगु खः समाज सुधार यायेगु, समाजया समस्या सुधार यायेगु संघ संस्थाया अध्यक्षया कर्तव्य खः । उपासक, उपासिकापित्त धर्मदेशना बिईगु, भिंगु संस्कार, शीलपालना, आचरण बांलाकेगु चित्त शुद्ध मैत्री बातावरण भिंगु लँ क्यनेगु भिक्षु भिक्षुणिपिनी दायित्व खः अथेहे जनताया अभिभावक जुजु खः । जनताया सुख दुःख सिइगु जुजुया ल्हातय् खः । राज्य चले याइपिके थ्व भिता गुणं युक्त ज्या जूगु जुइमाः ।

- १) जनताप्रति धार्मिक जुईमाः ।
- २) जनताप्रति न्याय जुइमाः ।
- ३) व्यापारीपित्त आर्थिक ग्वाहालि दय्माः ।
- ४) देशया सिमाना क्वातुकेमाः ।
- ५) जनतातय् शान्ति सुरक्षा जुईमाः ।
- ६) लँ या सुबिधा बाँलाय्माः ।
- ७) जनतातय्त आर्थिकरूपं ग्वाहालि दय्माः ।
- ८) थः इच्छा कथं राज्य चलय् मयाइम्ह जुईमाः ।
- ९) क्रोधि जुईमज्यू ।
- १०) जनता प्रति जुजुया पाखें भय मदय्माः ।

थ्व भिगू दशराज धर्म नियम पालना याईम्ह राज्य सञ्चालक सच्चाइ जुई ।

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारी

- ❖ बुद्ध-धर्मले मान्यता दिएका सबभन्दा ठूला बिषय वस्तुहरू यसप्रकार छन्—
- सबभन्दा ठूलो रोग— भोक
सबभन्दा ठूलो लाभ— स्वास्थ्यता
सबभन्दा ठूलो मित्र— विश्वास
सबभन्दा ठूलो सुख— निर्वाण

(साभार- बौद्ध दर्पण)

अङ्कतर निकाय, दुकनिपात, सुख वर्ग

रिपोर्टर- श्यामलाल चित्रकार

२०६९ माघ २० गते, शनिश्चरवार

अङ्कतर निकाय, दुकनिपात, सुख वर्गमा सूत्र नं ६५ देखि ७७ सम्ममा गृहस्थ सुख तथा प्रव्रज्या सुख इत्यादि दुई प्रकारको सुखको वर्णन भएकोमा उपरोक्त दिनमा प्रवचक श्री मदन रत्न मानन्धरले उपस्थित श्रोताहरूको सक्रिय सहभागिताको विचमा सूत्र नं ७०, ७१, ७२, ७३ मा वर्णित आर्य सुख तथा अनार्य सुख, कायिक सुख तथा चेतसिक सुख, प्रीति सहितको सुख तथा प्रीति रहितको सुख आस्वाद सुख तथा उपेक्षा सुख बारे व्याख्या गर्नु भयो ।

जव मन कुनै कुरा वा वस्तुले प्रशन्न हुन्छ, तब सुखको अनुभव हुन्छ । जसको मनमा विकारहरू हुन्दैनन् त्यस्ताई आर्य कहलाइन्छ । आर्यले अनुभव गर्ने सुखलाई आर्य सुख भनिन्छ, भने आर्य भई नसकेकोले अनुभव गरिने सुखलाई अनार्य सुख भनिन्छ । अनार्य सुख भन्दा आर्य सुख श्रेष्ठ हुन्छ । त्यस्तै शारीरिक सुख भन्दा मानसिक सुख उत्तम छ । इच्छाईएको कुरा प्राप्त नहुँदै प्राप्त हुने लक्षण वा आशा देखिएको क्षणमा प्रफुलित चित्तलाई प्रीति भनि व्याख्या गरिएको पाइन्छ । प्रीति सहितको सुख भन्दा प्रीति रहितको सुख उच्च तहको हुन्छ । रूपावचर ध्यानको अङ्गहरू वितर्क विचार, प्रीत, सुख एकाग्रता मध्ये चतुर्थ तहमा पुगेपछि वितर्क, विचार प्रीति रहितको सुख एकाग्रता मात्र योगीले अनुभव गरिराखेको हुन्छ । स्वाद लिई क्षणिक सुख भोग गर्नु भन्दा स्वादमा आशक्त नभई उपेक्षा भावमा रहनु नै बढी सुखकर हुन्छ । कक्षाको अन्त्यमा प्रवचक श्री मानन्धरले बुद्धको उपदेशलाई सोभो रूपले मान्नु भन्दा चिन्तन मनन परिक्षण गरी उपदेशलाई अनुशरण गर्न सल्लाह दिनु भयो ।

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारी

❁ बुद्ध-धर्म अनुसार सर्वश्रेष्ठ कुराहरू निम्नप्रकार छन्-

सर्वश्रेष्ठ मार्ग- अष्टांगिक मार्ग

सर्वश्रेष्ठ सत्य- चार आर्य सत्य

सर्वश्रेष्ठ धर्म- वैराग्य धर्म

सर्वश्रेष्ठ मनुष्य- सम्यक् सम्बुद्ध

(साभार- बौद्ध दर्पण)

विभिन्न ठाउँमा धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत

प्रस्तुती- प्रेमलक्ष्मी

२०६९ पौष ५ गतेका दिनमा मैत्री बोधिसत्व विहार जमोवहाल, जमलमा भएको बुद्धपूजामा धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भएको थियो । जलपान दाता सुवर्ण केशरी चित्रकारबाट धर्मकीर्ति ज्ञानमालालाई रु. ३,०००/- चन्दा प्रदान गर्नुभएको थियो ।

२०६९ पौष २१ गतेका दिन ज्ञानमाला भजन खलः स्वयम्भूको हिरक जयन्तीको उपलक्ष्यमा उहाँहरूको निमन्त्रणामा धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भएको थियो । उक्त कार्यक्रममा अध्यक्ष पुण्य शाक्यबाट प्रमाणपत्र र उपाध्यक्ष तिर्थनारायण महर्जनबाट भगवान बुद्धको मूर्ति प्रदान गर्नुभएको थियो ।

२०६९ पौष २१ गतेका दिन धर्मकीर्ति विहारका उपाध्यक्ष चमेली गुरुमांको ७४ वर्षको उपलक्ष्यमा धर्मकीर्ति विहारमा धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भएको थियो । उक्तदिन महापरित्राण पनि भएको थियो । चमेली गुरुमांबाट रु. ३,०००/- धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनलाई प्रदान गर्नुभएको थियो ।

२०६९ माघ ६ गते शनिवारका दिनमा जीवर्तन स्थापित (गुलपा रत्न) को ७५ वर्षको शुभ दिनमा उहाँको निमन्त्रणामा धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भएको थियो । उक्त दिन ६ वटा भगवान मूर्ति र गुलुपा दानको कार्यक्रम भएको थियो ।

धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन खलःबाट मायाको चिन्ह धर्मको चैत्य उपाध्यक्ष जुजुभाई शाक्यबाट गुलुपारत्नलाई प्रदान गरेको थियो । उहाँबाट पनि रु. १,०००/- रकम धर्मकीर्ति ज्ञानमालालाई प्रदान गर्नुभएको थियो ।

२०६९ माघ ९ गते मंगलवारको दिन जय वागेश्वरीमा बस्नु हुने दिनेश डंगोलको निमन्त्रणामा धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भएको थियो । उहाँको दिवंगत आमा गङ्गादेवी र बुबा पूर्णबहादुर डंगोलको पूण्य तिथिमा भएको उक्त कार्यक्रममा धर्मकीर्ति भजन खलःबाट धर्मको चैत्य प्रदान गरेको थियो । उहाँहरूबाट रु. २,०००/- नगद ज्ञानमाला भजनलाई चन्दा प्रदान गर्नुभएको थियो ।

नेपाल वज्रयान महाविहारमा परित्राण पाठ

नेपाल वज्रयान
महाविहार
निर्माणकार्य
सञ्चालन हुँदै

२०६९ माघ २५ गते विहीवार
स्थान- लुम्बिनी ।

लुम्बिनीमा “नेपाल वज्रयान महाविहार” नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघद्वारा निर्माण भइरहेको छ । निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको यस विहारको छत ढलान गर्ने दिन भिक्षुणी गुरुमांहरूको समूहबाट परित्राण पाठ सम्पन्न भएको थियो । नेपाल वज्रयान महाविहार निर्माण कार्य सम्पादन समितिबाट उक्तदिन गुरुमांहरूलाई भोजन दान एवं अन्य दान प्रदान गरी पूण्य सञ्चय गरिएको थियो ।

हाल उक्त कार्य सम्पादन समिति संगठन यसरी रहेको कुरा बुझिएको छ ।

अध्यक्ष - डा. नरेश वज्राचार्य
उपाध्यक्ष - चन्द्र बहादुर शाक्य
सदस्य सचिव - नेमवीर शाक्य
सचिव - माणिक रत्न शाक्य
कोषाध्यक्ष - पञ्चवीर सिंह तुलाधर
सहकोषाध्यक्ष - सप्तरत्न वज्राचार्य
इन्जिनियर - अन्नपूर्ण स्थापित, समुद्रमान वज्राचार्य
ई. विद्यारत्न वज्राचार्य

परित्राण पाठ गर्नुहुँदै भिक्षुणी गुरुमांहरू

धर्मकीर्ति विहार पाखें निकोगु थाइलाण्ड बर्मा भ्रमण

थाइलैण्डया Emerald Buddha मन्दिर परिसरय् तिर्थयात्रीपिं नाप केशावती गुरुमां

प्रस्तुती- भिक्षुणी केशावती

धर्मकीर्ति विहारं धम्मवती गुरुमांया अनुमति कथं जि भिक्षुणी (केशावती व उद्योग रत्न तुलाधरया नेतृत्वय् थुगुसी थाइलाण्ड व बर्मा देशे निककोगु भ्रमण जुल । न्हापांगु पुस महिनाया ३ गते निसे १७ गते तक्क, २९ जना यात्रीतसें भाग कागु खःसा निककोगु माघ महिनाया ७ गते निसें २३ गते तक्क चौध जना मिसापिं यात्रीतसें थाईल्याण्ड व बर्मा भ्रमणयाःगु जुल । धर्मकीर्ति विहार पाखें मिसापिसं जक विदेश भ्रमण याःगु थ्व (न्हापांगु) खः ।

जिपिं सकलें न्हापांगु व निककोगु पालेनं न्हापा बर्मा वना । अर्नलिपा थाईल्याण्ड चाहिउ वना । बर्मा देशे पहिला रंगुण वना अनं Shwedagon Pogoda व अनं गुलिनं चैत्य व विहार दुगु खः अनं वना । Bagan ले नीगुलिं मयाक पगोडा, विहार स्वयावया । Mandalay महामुनि फया, सम्बुद्धे अनं दुगु मुख्यगु विहार, चैत्य स्वयावया । Sagaing Hill भुगाई चैत्य, विहार चाहिला वया । Golden Rock चैत्थियो चाहिला वया । दक्को चाहिले सिधेकाः जिपिं सकलें दोगुणवती गुरुमां नापलानाः दो गुणवती गुरुमांयागु विहारे चाःहिला । वसपोल गुरुमां

नापलानाः सकसियां थःगु छें वयागु थें अनुभव जुल धकाः उपासक, उपासिकापिसं धैदिल । पण्डिताराम विहारे अध्ययन यानाचवना विज्याःपिं गुरुमांपिं नापलानाः दान यानावया । मोलिनी गुरुमांया भुगाईले च्वंगु विहार, व रंगुणय् च्वंगु विहार नं चाहिला वया । बर्मा चाहिले धुंकाः थाइलायण्ड देश वया । थाइलैण्ड चाःहिलागु थाय्त थुकथं दु । वातफरा, क्राउ, वाट अरुण, वाट तरोहमित, वाट फो, नखोम पठोय चैत्य, बुद्धमण्डल अयुपा, फतया विच, सफरी वर्ड इत्यादि ।

अन्तिमे निककोगु पालेनं जि वना वयागु थाय् नखोम जैसी साला सान्तिसुख विहारे ६० जना गुरुमांपिन्त भोजन दान यानावया । सकलें चाहिउ भ्नाःपिसं गुरुमांपिं नापं विदेश भ्रमण यानागुलिं छर्खें पूण्य मुंके खन छर्खें न्हयाइपुक चाहिले खन धकाः लयताया दिल । व खं न्यनाः जिपिं चाहिकाः वनापिनी नं त्यानुगु हे लन व लयनं ताल । ।

धर्मकीर्ति विहारं निकोगु थाईलाण्ड बर्मा भ्रमण यानागु कुशल पुण्यद्वारा जिमि गुरू धम्मवती गुरुमांया सुस्वास्थ्य व दिर्घायु ज्वीमा धकाः वस्पोल सम्यक् बुद्ध याके प्रार्थना याना चवना ।

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

लुम्बिनीस्थित गौतमी विहारमा निर्मित मायादेवी मन्दिर भित्र स्थापित बुद्ध प्रतिमा

वर्ष-३०; अङ्क-११

बु.सं. २५५६, सि पुन्हि

दान गरेको आँखाको सफल प्रत्यारोपण

धर्मोदय सभा, मध्यपुर थिमि नगर शाखा, नगदेशका आजीवन सदस्य, मध्यपुर थिमि नगर-६, न्हुछे, भोटोल, नगदेश निवासी उपासिका मोहरमाया सिकेमन मिति २०६९ माघ-२७, शनिवार एका विहानै ७६ वर्षको उमेरमा देहावसान पश्चात् पशुपति आर्यघाटमा उहाँको परिवारजनको सहमतिमा दुवै आँखा तिलगङ्गा आँखा प्रतिष्ठानलाई कल्याण मित्र श्री शंख नारायण त्वाय्नाको सहयोगमा “दान उपपारमिता” कार्य सम्पन्न गरिएको समाचार प्राप्त भएको छ । प्राप्त समाचार अनुसार सो पुनित कार्यद्वारा परिनिवृत्त उपासिका सिकेमनको सद्गति र निर्वाण कामना गरेको छ ।

उक्त पुनित उद्देश्यले दान गरेको आँखा सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र, धनगढीस्थितका आँखा अस्पतालले एउटा आँखा मित्रराष्ट्र भारत निवासी २७ वर्षीया “यादव” थरकी युवती महिलालाई सफल प्रत्यारोपण गरियो भने अर्को आँखा कञ्चनपुर, नेपाल निवासी ४९ वर्षीय “भट्ट” थरकी प्रौढ व्यक्तित्वलाई सफल प्रत्यारोपण भएको बुझिन आएको छ ।

हाँडी गाउँमा बुद्ध पूजा र धर्मदेशना

रिपोर्टर- श्यामलाल चित्रकार

२०६९ माघ १४ गते, पूर्णिमाका दिन नरः बुद्ध विहार हाँडी गाउँमा पञ्चशील प्रार्थना, बुद्धपूजा र केही समय ध्यान अभ्यासपछि श्रद्धेय मेधंकर भन्तेले धर्मदेशना गर्नुभएको थियो । धूप, दीप, फलफूल आदि राखी आमीस पूजा भन्दा आफ्नो आचरणमा सुधार ल्याई प्रतिपत्ति पूजा गर्नु उत्तम छ । बुद्धलाई पूजा गर्नु भनेको बुद्धको गुणहरूलाई स्मरण गर्नु हो । कसैले कसैलाई केही वस्तु दान दिनु धर्माचरण हुनसक्छ । कसलाई दान दिँदा आफ्नो मन प्रसन्न हुन्छ त्यसलाई दान दिनुपर्छ । सत्यको मार्गमा लागेका शीलवान व्यक्तिलाई दान दिएमा पूण्य लाभ हुन्छ । श्रद्धेय भन्ते ले बुद्धकालीन दानमा अग्र व्यक्ति अनाथपिण्डक महाजनले बुद्ध प्रति श्रद्धा नराख्ने र कुमार्गमा लागेका आफ्नो छोरो कालपुत्रलाई कसरी सद्धर्ममा ल्याए भन्ने

बारे रोचक कथा पनि सुनाउनु भयो । धनको लोभ देखाई वा अन्य उपायबाट छोरा छोरीहरूलाई सद्मार्गमा ल्याउनु खुशीको कुरा हो । श्री लक्ष्मण उंगोलले सञ्चालन गर्नुभएको कार्यक्रमको अन्त्यमा श्री श्यामलाल चित्रकारले श्रद्धेय भन्तेलाई तथा अन्य सहयोगी सबैलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभयो ।

नारायण गढ्य ज्ञानमाला नवजागरण अभियान

पोहेलागा पारु सोमवाः । चित्रवन विहार (२०२४) नारायणगढ्य नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समिति, काठमाडौं पाखें न्ह्याकाच्चंगु “भिर्निक्वगु ज्ञानमाला नवजागरण अभियान” ज्याभवः के. मूनायः प्रा. सुवर्ण शाक्यया सभापतित्वय तःजिक सम्पन्न जूगु समाचार दु ।

प्राप्त समाचार कथं लसकुस, सामुहिक शील प्रार्थना, बुद्धपूजा क्वचायेकाः “चित्रवन विहार ज्ञानमाला भजन खलः नारायण गढ” पाखें ज्ञानमाला भजन न्ह्यच्चःगु जुल ।

के. मूनायः सुवर्ण शाक्यजुं “ज्ञानमाला नवजागरण अभियान म्हासिका लिसे मन्तुना प्वंका दीगु उगु ज्याभवः ने.रा.ज्ञा.स. या मूछ्यान्जे रमना श्रेष्ठजुं न्ह्याकादिगु खः । सल्लाहकार प्रमुख शान्तरत्न शाक्य पाखें लसकुस, चित्रवन विहारया उपाध्यक्ष रविन बज्राचार्यपाखें विहार या म्हासिका नापं विहारया निर्माण ज्या याकनं न्ह्याके त्यनागु खँ नं कना विज्यात ।

चन्द्रशीला गुरुमां मूपाहाँकथं विज्याःगु उगु ज्याभवलय् वरिष्ठ उपाध्यक्ष किरण कुमार जोशीजुं उपस्थित सकलसित सुभाय् देछाना दिल ।

ज्याभवः क्वचायकाः सकल सहभागिपिन्त भाजु अमृतमान शाक्यजु पाखें मौला कालिका देगः वन परिसरय् सुथसिया ज्योनां विहारय् जलपान नं दान याना विज्याःगु जुल ।

लंकथं ‘अमृतधारा’ मौला कालिका स्थान देउघाटय् न्हू दयेकूगु ‘निर्वाणमूर्ति ध्वाखा’ दासदुंगा नारायणीखुसी पारी चन्द्रशीला गुरुमांया विहार अवलोकन भ्रमण यासे बहन्हिइ लिवाक सकल सहभागिपिं सकुशल ये थ्यंगु जुल ।